

Topográfiai kutatások az aquincumi településkomplexum vonzáskörzetében

A Budapest Komplex Integrált Szennyvíz-elvezetése (BKISZ) projekt III. kerületi munkálatai 2014. márciusában vették kezdetüket, és egy álló éven át zajlottak. Az uniós forrásból táplálkozó program a kerület csatornázatlan telkeinek hálózatba illesztését célozta a teljesség igénye nélkül. A kimaradó telkek szennyvízelvezetését a kerületi önkormányzat vállalta magára. Az alábbiakban az egyéves megfigyelés eredményeinek részletes áttekintése következik a mai kerületrészek topográfiai rendjében haladva.

Mátyáshegy-Remetehegy

A Remete-hegyi BKISZ-munkálatok a Kiscelli utca Pércsi Lajos lépcsőtől Kiscelli közig, majd a Kiscelli utca Kolostor úti folytatásának Remetehegyi útig terjedő részét, a teljes Remete közt, valamint a Haránt köz és Széltető köz egy-egy rövid szakaszát érintették (*1. kép*).

A felsoroltak közül csak a Kiscelli utca és a Kolostor út fut régészeti lelőhely közvetlen közelében. A Kiscelli utca Pércsi Lajos lépcsőtől délre eső sávjában, a katonaváros nyugati temetője fölötti részen a korábbiakban nem túl intenzív római kori, ipari jellegű területhasználatot lehetett csak kimutatni (KIRCHHOF 2006, 215–216). Ezzel szemben a Kiscelli utca és Kolostor út kanyarulatában emelkedő,

Topographic research in the catchment area of the settlement complex of Aquincum

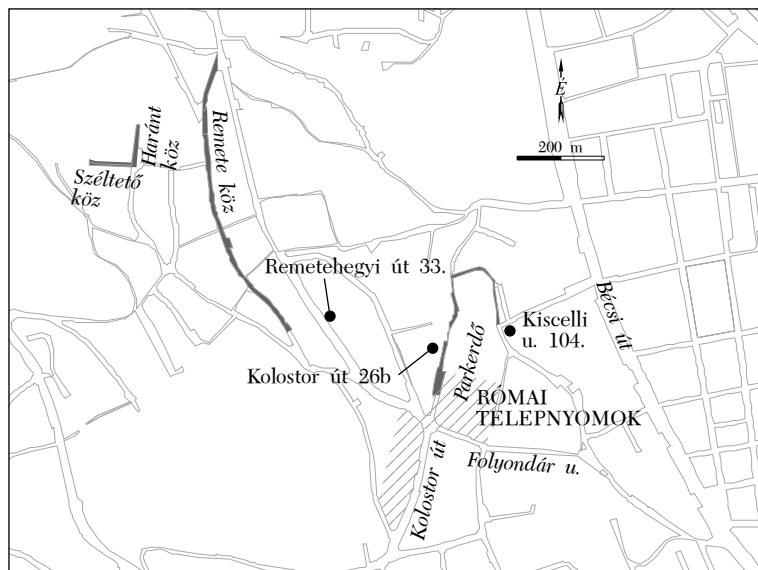
Work on the Budapest Complex Integrated Sewage Disposal Project (BCISD) started in District III in March of 2014 and took an entire year. The program, building on resources from the European Union, was aimed at integrating plots not linked to the sewage system, but not including each of them. The district government took responsibility for establishing the sewage system on the remaining plots. The following text contains a detailed account concerning the results of archaeological observation following the topographic order of these district parts.

Mátyáshegy-Remetehegy

Work by the BCISD on Remete-hegy (Remete Hill) impacted the section of Kiscelli Street running from Pércsi Lajos Stairs to Kiscelli Alley, and the continuation of Kiscelli Street called Kolostor Road ranging from Remetehegyi Road, the whole length of Remete Alley as well as a short section of both Haránt Alley and Széltető Alley (*Fig. 1*).

Of these roads, only Kiscelli Street and Kolostor Road run in the immediate vicinity of an archaeological site. Previous research detected a not very dense Roman Period occupation characterized by some kind of industrial activity in the area above the western cemetery of

1. kép: A Remete-hegyi munkaterületek régészeti kontextusban
 Fig. 1: Work sites on Remete-hegy in their archaeological context

eredetileg trinitárius kolostornak épült (1738–1758) kastélyhoz tartozó parkerdő területén régóta ismertek római épületmaradványok (NAGY L. 1935, 31; HAVAS 2006a, 224–225), csakúgy, mint a Kolostor út Remetehegyi úti körforgalomtól délre eső szakaszán (RÓMER 1869, 34: no. 99; HAVAS 2005a, 221). A római telepjelenségek egymáshoz való viszonya kellőképpen még nem tisztázott, szoros földrajzi közelségük azonban együvé tartozásukat valószínűvé teszi. A Remetehegyi úti szarkofágtemetkezések (NAGY L. 1945, 541) ugyanehhez a régészeti kontextushoz rendelhetők.

A kivitelezés során a Kiscelli utcai és Kolostor úti gerincvezeték, valamint a házi bekötések árkaiban vékony, közettörmelékkel kevert talajréteg alatt kőzetlisztes agygrétegződések mutatkoztak a terület-használat legcsekélyebb nyomai nélkül. Az egyetlen szórványlelet, egy alkalmasint a Mátyás-hegy irányából lemosódott *tegula* töredék a Kolostor út 26b szám házi bekötésének árkából került elő. A Mátyás- és

the Military Town located in the zone of Kiscelli Street, south of the Pércsi Lajos Stairs (KIRCHHOF 2006, 215–216). In contrast, some Roman Period building remains have long been recognized in the territory of the forest park connected to the castle that was originally built as a Trinitarian monastery (1738–1758) in the curve of Kiscelli Street and Kolostor Road (NAGY L. 1935, 31; HAVAS 2006a, 224–225), as well as in the section of Kolostor Road south of the roundabout at Remetehegyi Road (RÓMER 1869, 34: no. 99; HAVAS 2005a, 221). The relationship of the Roman Period settlement phenomena has not yet been sufficiently clarified, but their close geographical proximity suggest that they were probably connected. The sarcophagus burials found at Remetehegyi Road (NAGY L. 1945, 541) are associated with the same archaeological context.

Silty clay layers with no trace of human occupation were observed during the construction work under the soil layer mixed with small bits of stone in the trenches for

Remete-hegy keleti oldalának római kori beépítettsége a jelek szerint a Kolostor út vonalán túl, észak és nyugat felé nem folytatódik.

A Remete-hegy magasabb térszínein húzódó munkaterületek (Remete köz, Haránt köz és Széltető köz) árkaiban a Kolostor útihoz hasonló, természetes rétegrendben zajlott a kivitelezés, korábban ismeretlen lelőhelyre utaló jelenségek, leletek egyikben sem mutatkoztak.

Táborhegy-Testvérhegy

A Tábor-hegy BKISZ-projektben érintett munkaterületei – a Táborhegyi lépcső kivételével – egyöntetűen a Farkastoroki Szent Donát kápolna barokk épületének (1781) közvetlen környezetében csoportosultak (Körtvélyes utca, Körtvélyes köz, Farkastorki lejtő, Verhovina utca).

A régészeti topográfia szempontjából az Erdőalja út-Farkastorki lejtő – Jablonka út – Toronya köz – Körtvélyes utca mentén feltárt kőláda- és téglasíros temetkezések (KABA 1959, 161–163: nos 27, 29, 31, 45, 87, 91. és 6. kép; PÓCZY 1964, 176–190; TOPÁL 1991, 32) önmagukon túlmutató jelentőséggel is bírnak, amennyiben egy római villagazdaság jelenlétére utalnak a Tábor- és Testvér-hegy határterületén. A Jablonka út egykori Lófejű kútjánál megtalált, római korinak vélt torony maradványaihoz fűződő elképzelések (NAGY L. 1942, 759–760) ellenben fikciónak bizonyultak: a lebontott újkori kilátó környékén kizárólag szerény intenzitású, középkori terület-használat nyomait sikerült kimutatni falmaradványok nélkül (NAGY T. 1943, 390, 552; VARGA 2012, 147–148). Az Erdőalja úton feltárt honfoglalás kori betemetkezés (NAGY T. 1962, 77; FEHÉR et al. 1962, 25: no. 113.) pedig nem tervszerű terület-használat része, és távolabb is esik a ká-

the sewage collector along Kiscelli Street and Kolostor Road and in the collectors for the connections to the houses. The only stray find, a *tegula* fragment, probably washed down from the direction of the Mátyás-hegy (Mátyás Hill), was found in the trench for the connection to No. 26b Kolostor Road. The Roman Period occupation at the eastern side of Mátyás-hegy and Remete-hegy apparently did not continue toward the north and west over the line of Kolostor Road.

Construction work was carried out following the natural stratigraphic order in the trenches at work sites located in the higher terrains of Remete-hegy (Remete Alley, Haránt Alley and Széltető Alley) similarly to the situation at Kolostor Road. No traces were detected at any of these places suggesting the existence of a previously unknown archaeological site.

Táborhegy-Testvérhegy

All work sites on Tábor-hegy (Tábor Hill) in the concern of the BCISD project clustered in the immediate vicinity of the Baroque building of the Saint Donatus Chapel (1781) at Farkastorok (Körtvélyes Street, Körtvélyes Alley, Farkastorki Slope, Verhovina Street) with the exception of the work site at Táborhegyi Stairs.

The stone casket burials and brick graves excavated along Erdőalja Road – Farkastorki Slope – Jablonka Road – Toronya Alley – Körtvélyes Street (KABA 1959, 161–163: No. 27, 29, 31, 45, 87, 91, and Fig. 6; PÓCZY 1964, 176–190; TOPÁL 1991, 32) are of special significance from the archaeological topographical point of view as they suggest the presence of a Roman Period villa estate in the border area between Tábor-hegy and Testvér-hegy (Testvér Hill). Hypotheses connected to

polna, illetve a munkaterületek közvetlen környezetétől.

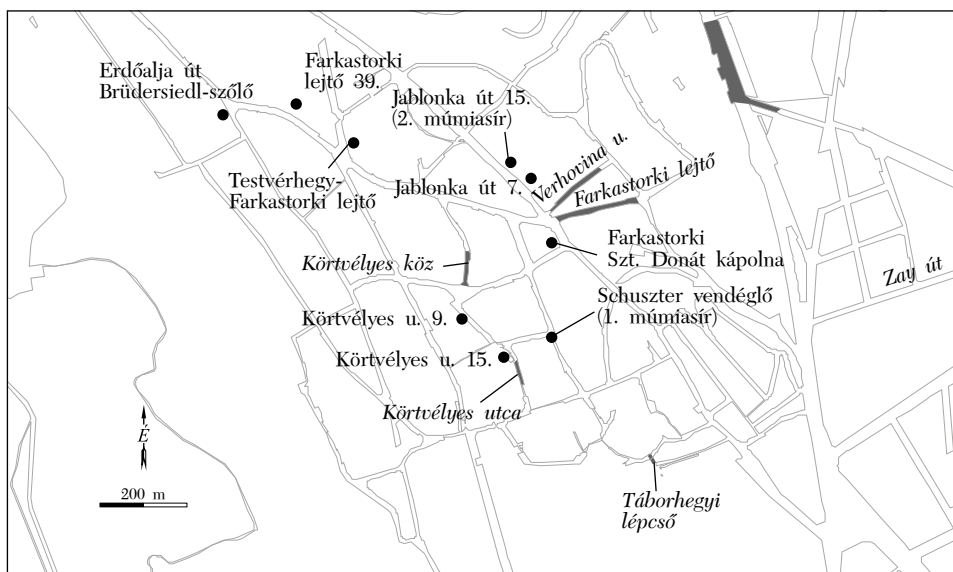
A Farkastorki lejtő Jablonka út és Laborc utca közé eső szakasza egy mély horhos betöltésével jött létre, így az úttest alatti mesterséges rétegződésben kialakított közműárok régészeti szempontból érdektelennek bizonyult. A Verhovina utcában, a vékony talajréteg alatt narancsszínű, kóporos-kőzettörmelékes anyag formájában rögtön az üledékképző szubsztrátum jelentkezett. A Körtvélyes közben a felső, foltokban töltögetett, barna színű kőzettörmelékes réteget alább kőzetlisztes agyag váltotta. A Körtvélyes utcában a kőzettörmelékes talaj alatt sárgás színű kőzettörmelékekkel kevert agyagréteg húzódott. Az utóbbi rétegrend jellemezte a kissé távolabb fekvő Táborhegyi lépcsőben húzott munkaárkot is. Régészeti korú területhasználatot egyik munkaterületen sem érzékelhettünk, ami egyedül a Körtvélyes utcában tűnt némiképp meglepőnek, ahol a kivitelezés során az első táborhegyi múmiasír (NAGY L. 1935, 5–18), valamint a 9. szám alatt feltárt és a 15. szám alatt feltételezett betemetkezések (TOPÁL 1991, 32) által sejtetett sírcsoportot egészen megközelítették (2. kép).

Az ismertetett rétegrendek tartós megtelepedésre nem voltak alkalmasak, a csatornafektetéssel érintett, viszonylag szűk területen belül régészeti kultúra jelenléte így továbbra is csak a római kori betemetkezésekben ragadható meg.

A BKISZ-projekt Testvér-hegyi fejezete a régi agyagbánya peremén futó Gölöncsér utca, illetve az annak két végéhez rövid árokszakaszokkal csatlakozó Kubik utca és Testvérhegyi lejtő mellett az északi hegyoldal eladdig csatormázatlan kis utcáit foglalta magában.

the remains of a tower found at the so-called Horse-headed Well on Jablonka Road, suspected to have been built in the Roman Period (NAGY L. 1942, 759–760), however, proved to be false: traces of what proved to be merely a not very intense medieval occupation could be detected in the area, nearby the demolished modern lookout tower but no wall remains (NAGY T. 1943, 390, 552; VARGA 2012, 147–148). The burial dating from the Hungarian Conquest Period excavated on Erdőalja Road (NAGY T. 1962, 77; FEHÉR et al. 1962, 25: No. 113.) did not result from a planned occupation of the area, and it is located further from the immediate surroundings of the chapel and the work sites.

The section of Farkastorki Slope between Jablonka Road and Laborc Street was created by filling a deep gully, so the public utility trench dug into the artificial stratigraphic sequence under the road surface proved to have no archaeological significance. The sedimentary substrate could be observed in Verhovina Street in the form of orange clay mixed with powdered rock and stone rubble right under the thin soil layer. In Körtvélyes Alley the uppermost brown layer mixed with stone rubble and filled in patches was followed underneath by clay mixed with powdered rock. A layer of yellowish clay mixed with stone rubble was located under the soil mixed with stone rubble on Körtvélyes Street. The same stratigraphic sequence characterized the work trench opened at the Táborhegyi Stairs located a bit further away. None of the work sites displayed any traces suggesting the area was occupied in any archaeological period. This was slightly surprising only for the areas around Körtvélyes Street, where construction

2. kép: Késő római betemetkezések a táborhegyi munkaterületek közelében
 Fig. 2: Late Roman Period burials near the work sites on Táborhegy

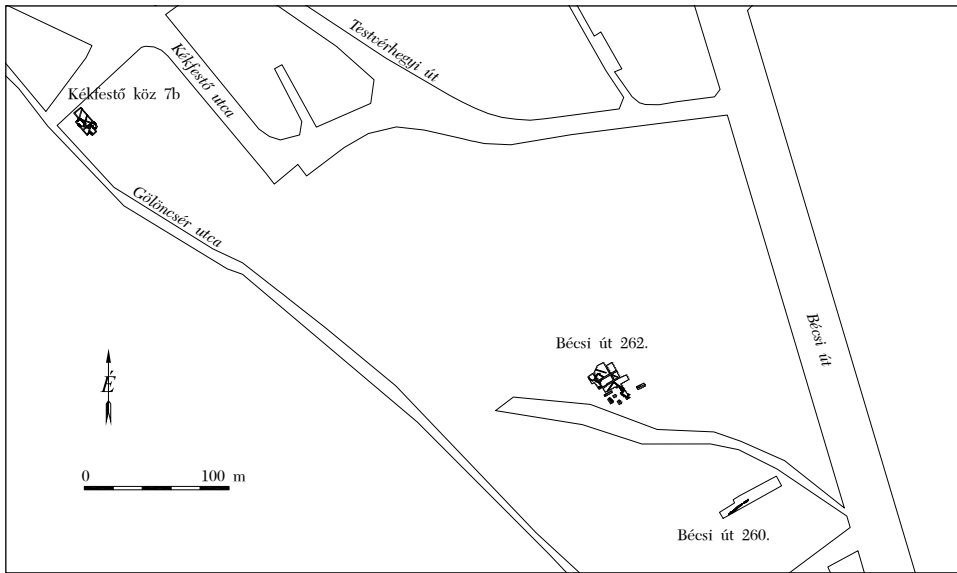
A Bécsi út és Gölöncsér utca között elnyúló sávban több római telepjelenség vált ismertté az elmúlt évtized során. A Bécsi út 260. szám alatt kerítésként meghatározott falmaradvány (HAVAS 2005b, 93–94), a hipermarket (Bécsi út 262.) hálózatjában egy villagazdaság két épületének részletei (ANDERKÓ 2008, 106–115), míg a Kékfestő köz 7b szám alatti saroktelken egy újabb kőalapozású épület több helyisége (LASSÁNYI 2012, 56–59) került felszínre (3. kép).

A római kori telepmaradványok jelenléte miatt elsősorban a Kubik utcai munkaterület és a Gölöncsér utca alsó, Kékfestő közig terjedő szakasza igényelt szorosabb felügyeletet. Rövid úton nyilvánvalóvá vált azonban, hogy a Kubik utcai gerincevezeték árka a kultúrszint fölött zárul, így ott érdemi megfigyelésre nem nyílik mód. A Gölöncsér utca alsó szakasza is érdektelennek bizonyult végül, miután a mun-

work was carried out quite close to the first mummy grave found on Tábor-hegy (NAGY L. 1935, 5–18) as well as to the grave group suggested by the burials excavated at No. 9 and by those supposed to have been located at No. 15 (TOPÁL 1991, 32; Fig. 2).

The stratigraphic sequences did not represent territory that would have been suitable for long-term human settlement. The presence of archaeological cultures can be detected only in the Roman Period burials in the relatively narrow territory affected by the pipe laying.

The Testvér-hegy section of the BCISD project included Gölöncsér Street running around the edge of the old clay quarry as well as Kubik Street and Testvérhegyi Slope connected to the two ends of the latter by short trench sections, and the streets on the northern hillside with no sewage lines before.

3. kép: Római településmaradványok a Bécsi út és Gölöncsér utca közötti sávban
 Fig. 3: Roman Period settlement remains in the zone between Bécsi Road and Gölöncsér Street

katerületen a bányaművelés során már elpusztult az eredeti rétegsor. Az erősen csonkított üledékképző szubsztrátum (e helyütt sárga agyag) fölött csak salak és téglagyári hulladék alkotta feltöltést lehetett látni (4. kép), teljes összhangban a 2007. évi feltárás során, a hipermarket hálózatjának nyugati kutatóárkában tett megfigyeléssel (ANDERKÓ 2008, 106). A római kori épületmaradványokat őrző Kékfestő köz saroktelek esetében, ahol a közműárok közvetlenül a kerítés mellett futott, ugyancsak a fent ismertetett régészeti helyzet köszönt vissza. A Gölöncsér utca első szakaszán telekkiosztáskor az egykori bányaművelés határát vehették figyelembe, e vonalon kívül, a Kékfestő köz betorkolláson túl északkeleti irányba indított házi bekötések telekhatáron belülről eső, rövid árok szakaszaiban ugyanis már megjelent a sárga agyag fölötti, eredeti talajréteg. Ebben régészeti jelenségek, le-

Several Roman Period settlement phenomena were discovered over the past decade in the zone between Bécsi Road and Gölöncsér Street. The remains of a wall identified as a fencing wall was excavated at 260 Bécsi Road (HAVAS 2005b, 93–94), details of two buildings belonging to a villa estate were found in the foundation pit of the hypermarket (262 Bécsi Road; ANDERKÓ 2008, 106–115), and rooms of another building with a stone foundation were discovered on the corner plot at 7b Kékfestő Alley (LASSÁNYI 2012, 56–59; Fig. 3).

The worksite at Kubik Street and the lower section of Gölöncsér Street extending to Kékfestő Alley required an especially thorough archaeological supervision due to the presence of Roman Period settlement remains. Soon, however, it became clear that the trench of the collector pipe in Kubik Street did not extend to

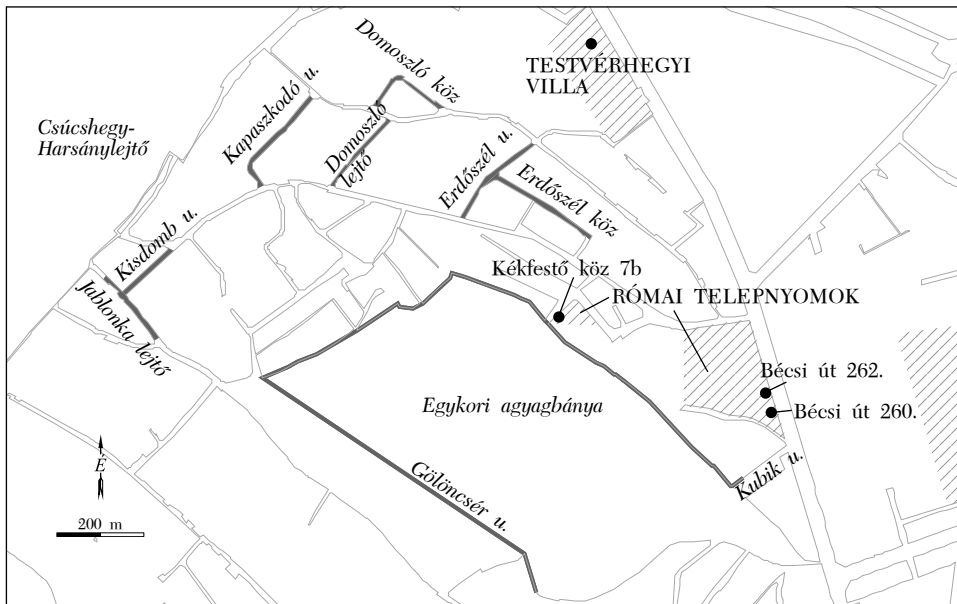
4. kép: Rétegtani viszonyok az agyagbánya területén
 Fig. 4: Stratigraphic sequence in the environs of the clay quarry

letek nem mutatkoztak ugyan, de a telki beállások csekély mérete miatt ebből a megfigyelésből a környező terület egészének római kori használatát kizáró, általános érvényű következtetés nem vonható le.

A Gölöncsér utca északi és nyugati szakaszán modern szeméttel betöltött, hatalmas agyagnyerő gödrök és a bányászat szempontjából érdektelen, így bolygatatlanul hagyott hegyi üledékrétegződések váltogatták egymást egészen a Testvérhegyi lejtőn kijelölt végpontig. Ezeken a szakaszokon az eredeti talajréteg a házi bekötések árkaiban sem jelent meg. A közműárókban tetten érhető, szisztematikus agyagnyerés alapján okkal feltételezhető, hogy a Gölöncsér utca és Testvérhegyi lejtő által körülölelt hajdani bányaterületen belül az esetlegesen egykor létező lelőhelyek mára tökéletesen megsemmisültek.

the level of archaeological relevance and thus provided no opportunity for archaeological observations. The lower section of Gölöncsér Street also proved to be of no archaeological interest as the original stratigraphic sequence at the work site had already been destroyed by the quarrying activity. Only a fill layer composed of slag and waste from the brick factory could be observed above the largely damaged sedimentary substrate (here yellow clay; Fig. 4) in complete accordance with observations in the western trial trench opened in the foundation of the hypermarket during excavations there in 2007 (ANDERKÓ 2008, 106). The same stratigraphic context was found on the corner plot in Kékfestő Alley preserving Roman Period building remains where the public utility trench ran right along the fencing wall. They probably followed the edge of the former quarry when designating the position of plots in the lower section of Gölöncsér Street, as outside this line the original soil layer located above the yellow clay could also be detected in the short trench sections for the connections to the houses located northeast of the juncture at Kékfestő Alley. No archaeological phenomena or finds could be observed in this soil layer but due to the small size of the sections on the plots no generally valid conclusion can be drawn from this observation that would exclude Roman Period occupation within the entire territory.

Huge clay pits filled with modern waste and deposit layers eroded down from the hills alternated in the trench for the sewage in the northern and western sections of Gölöncsér Street down to the endpoint designated at the Testvérhegyi Slope. In these sections, the original soil layer also did not appear in the trenches for the con-

5. kép: A Testvérhegy északi munkaterületei
 Fig. 5: The northern work sites on Testvérhegy

A hegy északi lejtőin kijelölt munkaterületeket északnyugat felől Csúcshegy-Harsánylejtő ős-, római és középkori lelőhelyei (ZSIDI 1997, 58–65; LÁNG 2005a, 216–217; LÁNG 2006, 99–105; HAVAS et al. 2006, 106–115; HAVAS 2006b, 87–98; HAVAS et al. 2007, 154–179; SZILAS-VIRÁG 2008, 119–132; LÁNG 2008a, 133–140; LÁNG 2009, 75–85; HAVAS 2011, 183–197; TÓTH 2011, 153–155; HAVAS 2012, 45–55), északkelet felől pedig a Testvérhegyi villakomplexum (GARÁDY 1936, 88–96; LÁNG 2003a, 95–110; LÁNG 2004a, 90–105; LÁNG 2005b, 214–215; HAVAS 2007, 137–153; HAVAS 2009, 86–91) határolta (5. kép).

A jelentős lelőhelyek viszonylagos közelsége ellenére az északi hegyoldal utcáiban régészeti kultúrák nyomait nem lehetett kimutatni. A szisztematikus feltöltés nem jellemző a területre, az úttesten kívüli, csonkítatlan rétegsor többé-kevésbé

nections to the houses. Based on the systematic quarrying of clay detected in the public utility trench, there is some justification today to suppose that the archaeological sites that might have existed within the former territory of the quarry encompassed by Gölöncsér Street and Testvérhegyi Slope were completely destroyed.

Work sites designated on the northern slopes of the hill were bordered by the prehistoric, Roman Period and medieval archaeological sites of Csúcshegy-Harsánylejtő from northwest (ZSIDI 1997, 58–65; LÁNG 2005a, 216–217; LÁNG 2006, 99–105; HAVAS et al. 2006, 106–115; HAVAS 2006b, 87–98; HAVAS et al. 2007, 154–179; SZILAS-VIRÁG 2008, 119–132; LÁNG 2008a, 133–140; LÁNG 2009, 75–85; HAVAS 2011, 183–197; TÓTH 2011, 153–155; HAVAS 2012, 45–55) and by the villa complex of Testvérhegy to the northeast (GARÁDY 1936, 88–96; LÁNG

vastag talajréteggel indul, amely alatt közvetlenül az üledékképző szubsztrátum jelentkezik homok (Jablonka lejtő, Kisdomb utca), kőzetlisztes agyag (Erdőszél utca, Erdőszél köz, Kapaszkodó utca) vagy kőpor (Domoszló köz, Domoszló lejtő, Forrás utca) formájában.

Ürömhegy-Aranyhegy

Aranyhegy jóformán teljes utcahálózata az önkormányzati csatornázás égisze alá sorolódott, a BKISZ-projekt mindössze két, Ürömhegygel határos utcáját (Óvár utca, Óarany utca) érintette. Ezzel szemben Ürömhegy a kerület uniós finanszírozású csatornázási munkálatainak legintenzívebb helyszínétől szolgált (6. kép).

A Tarhos és Óvár utca sarkán 1962-ben megfigyelt római telepmaradványokon kívül (KABA et al. 1971, 387) Ürömhegygel kapcsolatos, egyéb régészeti adattal előzetesen nem rendelkezett a kutatás. Ily módon a Tarhos utca és környéke a megfigyelés elsődleges fontosságú célpontjává vált.

A Szőlővész utca 2. szám házi bekötésének árkában magasabb térszínről lemosódott, részben összetartozó őskori kerámiatöredékek láttak napvilágot. A leletek a Tarhos utcában réteganyag formájában érzékelhető rézkori lelőhelyről származhatnak.

A Tarhos utcai kereszteződésben, a Szőlővész utca 4. szám házi bekötésének árkában római kori intakt épületomladék (kő és *tegula*), majd egy alapfal és apróköves járósínt jelentkezett. Utóbbi római kerámiatöredékeket és vakolatdarabokat tartalmazott. A Tarhos utcán északnyugat, vagyis az Ürömhegyi út felé fordulva a lelőhely hamarosan kifulladt, a 46. szám bekötési árkában már csak szórványként bukkant fel egy-egy tetőcserép töredéke. Az Óvár utca felé haladva ellenben foly-

2003a, 95–110; LÁNG 2004a, 90–105; LÁNG 2005b, 214–215; HAVAS 2007, 137–153; HAVAS 2009, 86–91; Fig. 5).

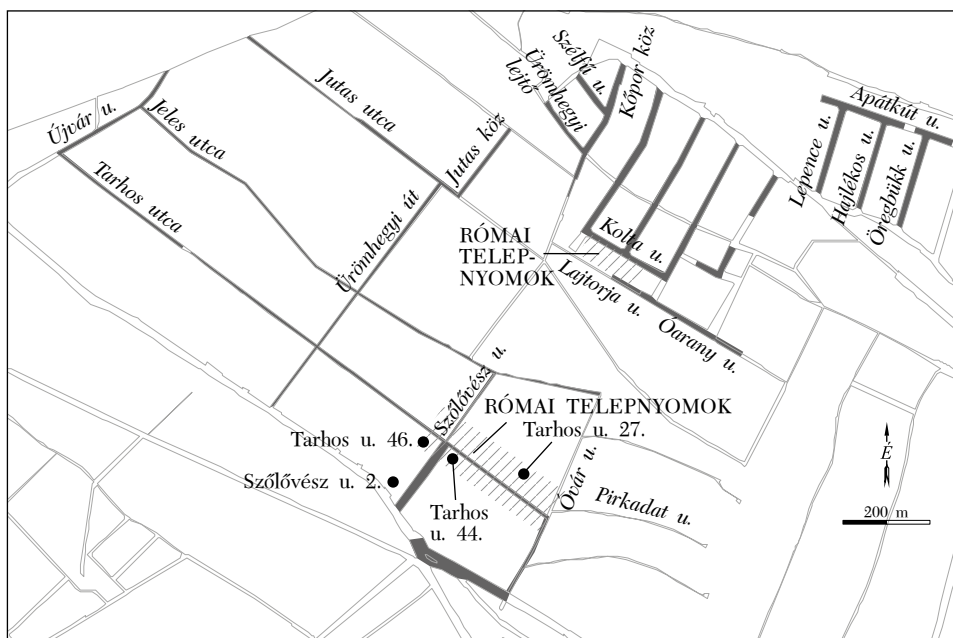
In spite of the relative proximity of significant archaeological sites, no traces of any archaeological cultures could be detected along the streets of the northern hillside. The area was not characterized by systematic levelling work. The undisturbed stratigraphic sequence outside the road surface starts with a, more or less, thick soil layer and right under that, the sedimentary substrate may be found in the form of sand (Jablonka Slope, Kisdomb Street), clay mixed with powdered rock (Erdőszél Street, Erdőszél Alley, Kapaszkodó Street) or powdered rock alone (Domoszló Alley, Domoszló Slope, Forrás Street).

Ürömhegy-Aranyhegy

Basically the entire street network of Aranyhegy (Arany Hill) was affected by the canalization work implemented by the municipality. Only two streets (Óvár Street and Óarany Street) bordering Ürömhegy (Üröm Hill) were impacted by the BCISD project. In contrast, Ürömhegy was the area most affected by the sewage system development financed by the European Union in the district (Fig. 6).

Besides the Roman period settlement remains observed by the corner of Tarhos Street and Óvár Street in 1962 (KABA et al. 1971, 387) no other archaeological data connected to Ürömhegy had been previously known to scholars. Consequently, Tarhos Street and its neighborhood became a primary target for archaeological observation.

Prehistoric potsherds, including some that could be re-fitted, washed down from higher terrain were found in the trench for the connection to No. 2 Szőlővész Street.

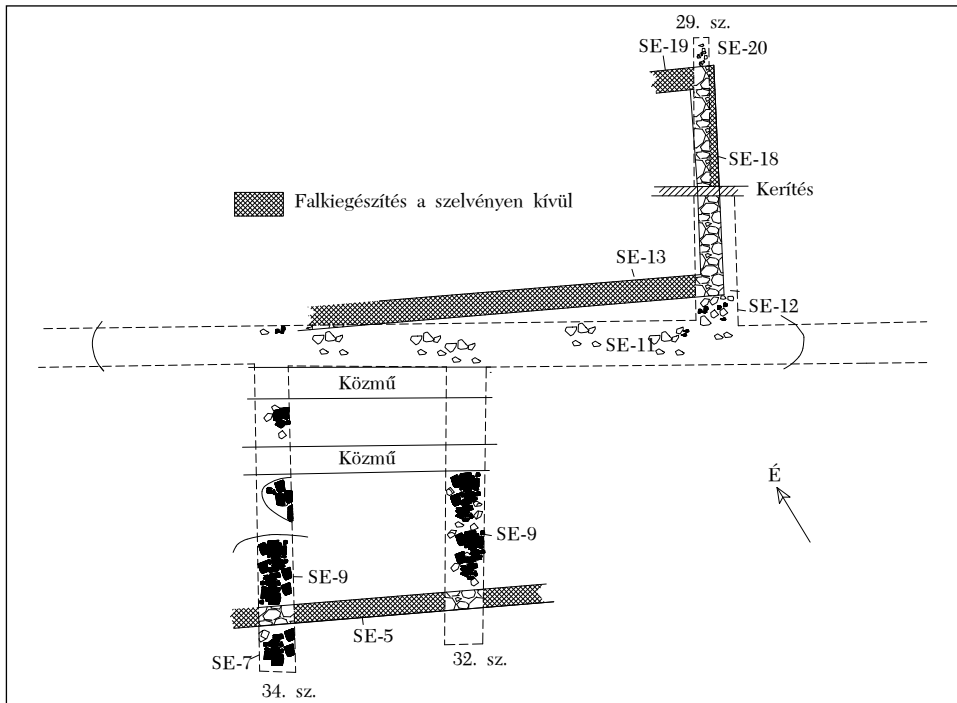

6. kép: Ürömhegy és Aranyhegy csatornázási munkákkal érintett utcái
 Fig. 6: The streets on Ürömhegy and Aranyhegy impacted by sewage work

tatódott a jelenségsor. A 34. szám előtt a gerincezeték árkában habarcsba rakott római fal és nagy mennyiségű épületomladék jelentkezett kevés kerámia és egyéb lelet kíséretében. A jelenség a házi bekötés árkában végig követhető maradt. A 32. szám alatt újabb köves-*tegulás* omladékkal kísért kőfal jelentkezett, majd a 29. szám előtt a gerincezeték árkában *tegulás*-habarcsos planírozási szint, a házi bekötés árkában pedig 1 m mélyen egy habarcsba rakott, északkelet-délnyugati tájolású, mindkét végén sarokban záruló falszakasz vált ismertté (7. kép). A falat kísérő tetőomladékból újabb kerámiatöredékek és némi állatsont került a múzeum birtokába. A lelőhelyet a 27. számtól a munkaterület végét jelentő Óvár utca sarkáig nem sikerült továbbkövetni, de az 1962. évi, fent hivatkozott megfigyelés alapján kijelenthető, hogy az legalább a Tarhos és

The finds may well come from the Copper Age site detected in the form of layer finds on Tarhos Street.

Intact Roman Period building debris (stone and *tegula*) followed by a foundation wall and a surface comprised of small stones was observed at the juncture of Tarhos Street, in the trench for the connection to No. 4 Szőlővész Street. The latter contained Roman Period potsherds and plaster pieces. Turning towards the northwest on Tarhos Street, that is, to Ürömhegyi Road, the density of the finds from archaeological site gradually decreased. In the trench for the connection to house No. 46, only a few fragments of roof tiles were found in the form of stray finds. In contrast, the find phenomena continued in the direction of Óvár Street. A Roman Period wall laid in mortar and a large amount of building debris was de-

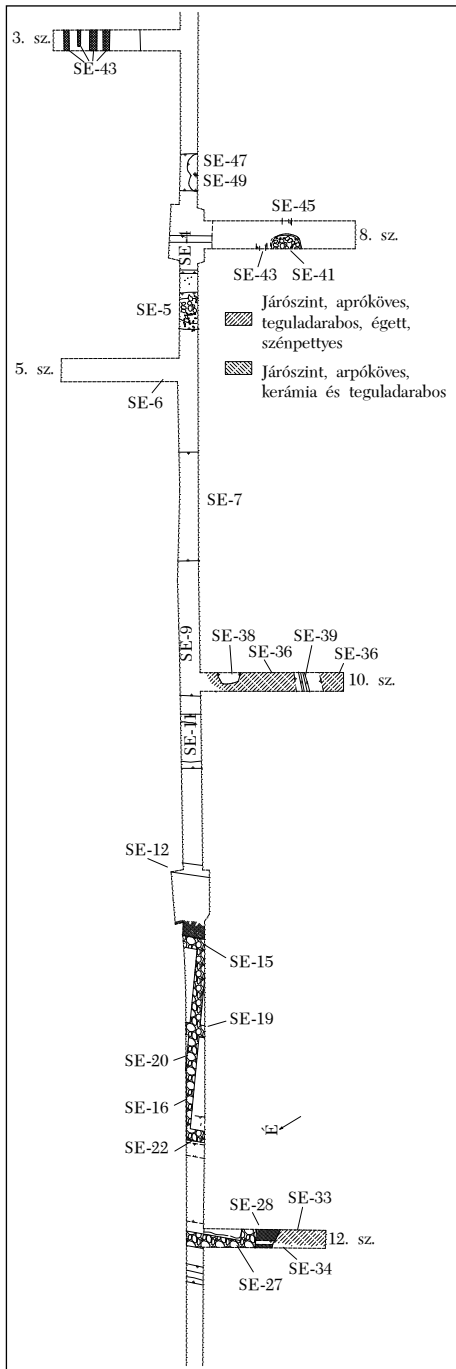
7. kép: A Tarhos utcai római telep maradványai a 29-34. számok közé eső szakaszon

Fig. 7: Remains of the Roman Period settlement on Tarhos Street in the section between plots No. 29 and 34

Óvár utcák találkozásáig elnyúlt. A három és félszáz méteren megfigyelt jelenség sor egyértelműen római telepre, egy inkább a hegylábban hosszan elnyúló *vicus*ra, semmint villagazdaságra utalhat. Nem zárható ki az egykori telep továbbterjeszkedése az Aranyhegy délnyugati lejtőjére, és így módon az aranyhegyi betemetkezésekkel (KUZSINSZKY 1900, 44: no. 34; NAGY L. 1937, 269; NAGY L. 1935, 5) való kapcsolata sem. Az utóbbi felvetésekre a 2015. évre tervezett, egyebek között a Pirkadat utcát is érintő önkormányzati csatornázás 2. ütemének felüvelete konkrét adalékokkal szolgálhat majd.

A hegygerinc túoldalán, a Jutas utca alatt elterülő természetes terasz potenciális lelőhelyként rögtön magára vonta a figyelmet. Az akkor még zsákutcaként

tected in the trench for the collector pipe in front of house No. 34, accompanied by a few potsherds and other finds. The feature could be followed all along the trench for the connection to the house. Another stone wall accompanied by debris as well as stones and *tegulae* was observed at No. 32 followed by a surface of levelling comprising *tegulae* and mortar in the trench of the collector in front of No. 29. A north-east-southwest oriented wall section laid in mortar forming a corner at both ends was found at a depth of 1 meter in the trench excavated for the connector pipe to the house (Fig. 7). The debris originated from the roof associated with the wall, yielded more potsherds and some animal bones for the collections of the museum. The archaeological site could not be

8. kép: A Kolta utcai épületmaradványok
 Fig. 8: Building remains in Kolta Street

followed beyond No. 27 to the corner of Óvár Street, the area that marked the end of the work site. However, based on the above mentioned observation from 1962, it can be stated that it must have extended at least until the intersection of Tarhos Street and Óvár Street. There is no doubt that the series of phenomena observed along the 350 meter stretch are most suggestive of a Roman Period settlement, a *vicus* stretching along the foot of the hill rather than a villa estate. Neither can it be excluded that the former settlement continued on the southwestern slope of Aranyhegy. Thus, this settlement may also be connected to the Roman Period burials found on Aranyhegy (KUZSINSZKY 1900, 44: No. 34; NAGY L. 1937, 269; NAGY L. 1935, 5). The archaeological supervision in the second phase of the municipal canalization project planned for 2015 connected to Pirkadat Street among other places may yet yield specific data to confirm these latter hypotheses.

The natural terrace located on the other side of the ridge under Jutas Street immediately attracted attention as the location of a potential archaeological site. At the end of Lajtorja Street, at that time still a dead end, traces of the bank of the recently filled natural ditch that served as the antecedent to the roadway could still be recognized. A layer of thick brown soil mixed with grains of daub and building debris was located under the loose fill mixed with vegetation. A partial range of stone debris could be observed in this layer enclosing an angle with the bank and accompanied by a significant number of exclusively Roman Period potsherds. The soil layer mixed with building debris was followed by a brownish layer containing spots of daub. There was no possibility to

9. kép: Graffitós tegula a Kolta utcai épületmaradványok tetőomladékából
Fig. 9: A tegula with graffito from the collapsed roof of the buildings in Kolta Street

funkcionáló Lajtorja utca végében még nyomokban felismerhető maradt az úttest előzményeként szolgáló, közelmúltban betöltött, természetes árok partja. A laza, növényzettel kevert betöltés alatt kötött, barna színű talajréteg jelentkezett paticses épülettörmelék-pettyekkel. A rétegben számottevő mennyiségű, szintisztán római kerámiatöredék kíséretében köves omladék részlete bontakozott ki, amelynek iránya szöveget zárt be a partoldal vonalával. Az omladékos, épülettörmelékes talajréteget barnás árnyalatú, paticsfoltos réteg váltotta. Nagyobb felület megnyitására nem nyílt mód, az intakt omladék mindazonáltal egy addig ismeretlen, római lelőhely jelenlétét látszott igazolni. Két héttel később, a Lajtorjával párhuzamosan futó Kolta utca Mácsonya utcai betorkollásával szemben egy kőépület több helyiségének részletei bontakoztak ki, a járószint alatt mindössze 0,4 m mélységben (8. kép). A

open a larger surface, but the intact debris seemed to indicate the presence of a previously unknown Roman Period archaeological site. Two weeks later, the details of the rooms of a stone building were detected at a depth of only 0.4 meter beneath the surface, opposite to the Mácsonya Street intersection of Kolta Street that runs parallel with Lajtorja Street (Fig. 8). The wall foundations were constructed of irregular stones laid in the earth. Only a few courses of stone held together with yellow mortar were preserved of the vertical walls. Levelling layers with building debris were located between the wall remains. The ruins were accompanied by the intact remains of a collapsed roof and a few Roman Period finds (Fig. 9). The archaeological site ended with the phenomena in Kolta Street to the north, as no traces of Roman Period occupation could be detected on Mácsonya Street and the streets running parallel with it. Based on the above discovery, it may be hypothesized that we are dealing with the remains of a villa estate located within the area bordered by Jutas Street, Kőpor Alley, Kolta Street, and Iringó Street. The building debris spread over the ground surface as a secondary deposition at the end of Szőlővész Street towards Jutas Street probably comes from this archaeological site as well.

Details of un-datable pits came to light in the northwestern part of Kolta Street, a bit further from the Roman Period phenomena. Based on a potsherd found in layer, these features may have been dug during the prehistoric occupation of the area. A fragment of a Copper Age pedestal vessel found as a stray find in the collector running along Kőpor Alley may be connected to this archaeological site too.

falalapok földbe rakott, szabálytalan kövekből készültek, a felmenő részekből csak néhány sárga habarccsal összefogott kősor őrződött meg. A falmaradványok között épülettörmelékes planirrétegek húzódtak. Az épületmaradványokat intakt tetőomladék és kisszámú római leletanyag kísérte (9. kép). A lelőhely észak felé a Kolta utcai jelenségekkel le is zárul, miután a Mácsonya és az azzal párhuzamos utcákban római kori területhasználatnak már semmiféle nyomát sem lehetett érzékelni. Az elmondottak alapján a Jutas utca–Kőpor köz–Kolta utca–Íringó utca által határolt területen belül egy villagazdaság maradványaival kell számolni. Valószínűsíthető, hogy a Szőlővész utca Jutas utcai végében, a felszínen másodlagosan szétterített római épülettörmelék is erről a lelőhelyről származik.

A Kolta utca északnyugati felén, a római jelenségektől kissé távolabb, meghatározhatatlan korú gödrök részletei láttak napvilágot. Egy rétegből származó kerámiatöredék alapján feltételezhető, hogy ezek az objektumok őskori területhasználat során létesültek, és a Kőpor köz gerincezetének árkából szórványként előkerült rézkori csőtalp-töredék is ugyanehhez a lelőhelyhez köthető.

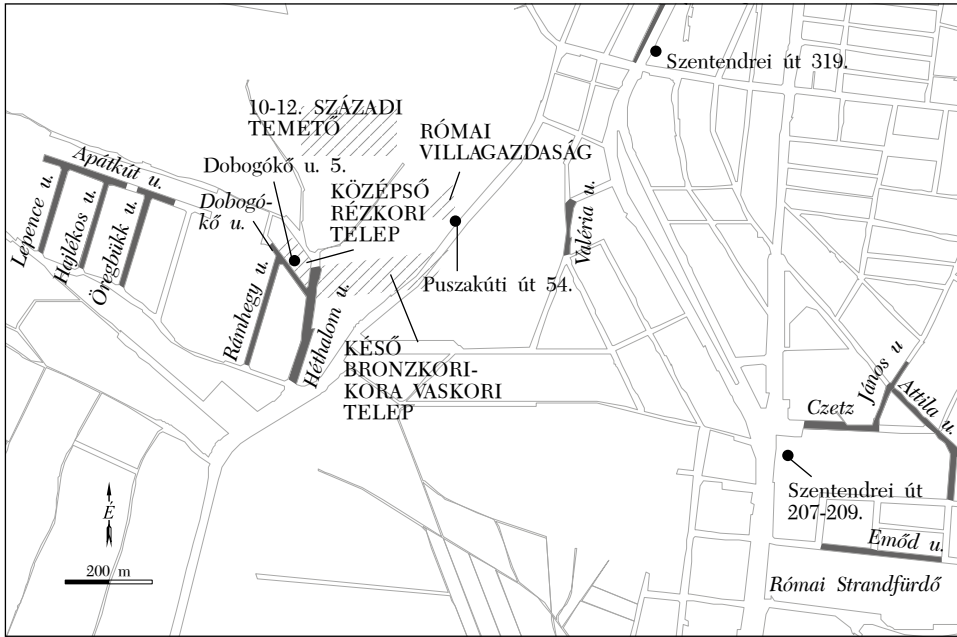
Ürömhegy és Aranyhegy további munkaterületein a megfigyelés negatív eredménnyel zárult. A hegygerincen (Jutas utca, Jutas köz, Ürömhegyi út felső szakasza) szálban álló mészkőből vésték ki a közműárkot, az Újvár utcában természetes úton betöltődött, az Óvár utcában mesterségesen feltöltött mélyedésben vezették a gerincezeték árkát. Máshol (Kőpor köz, Szélfű utca, Ürömhegyi lejtő nyugati vége, Ürömhegyi út alsó szakasza) vékony feltöltés alatt bolygatatlan, kőzetlisztes agyagrétegek húzódtak. Bizonyos

The archaeological observation work concluded with negative results at the remainder of the work sites on Ürömhegy and Aranyhegy. The public utility trench was carved into *in situ* natural limestone on the ridge (Jutas Street, Jutas Alley, the upper section of Ürömhegyi Road). The trench for the collector lead through a naturally filled dip on Újvár Street and in an artificially filled dip on Óvár Street. Elsewhere (Kőpor Alley, Szélfű Street, the western end of Ürömhegyi Slope, the lower section of Ürömhegyi Road) undisturbed silty, clay layers were found located under a thin layer of fill. In certain sections (Óarany Street, several sections of Jeles Street and Tarhos Street) no traces of human presence could be detected in spite of the promising stratigraphic context. Concerning the latter group, it should be emphasized that the first, rather arbitrary suggestion to localize the *vestigia ruderum Albae Ecclesiae* marked on the map by Antal Felkai from 1778 indicated it may have been located on the natural terrace found west of the intersection of Ürömhegyi Road and Jutas Street (BERLÁSZ 1958, 604: Fig. 3). This localization of Fehéregyháza to Ürömhegy was later disproved using cartographic arguments (HRENKÓ 1976, 28–33). However, the above mentioned terrace still deserves attention since the beginning of the gradually thickening soil layer located above the rock could be observed in the trenches dug for the connector pipes on the even side of Jutas Street toward the direction of the plots.

To sum up, the hill, now quickly being built over, should be taken into special consideration in the future as well.

Péterhegy

Work sites on Péterhegy (Péter Hill) clustered over a small territory (Apát-

10. kép: A Péter-hegyi munkaterületek régészeti kontextusban
 Fig. 10: Work sites on Péter-hegy in their archaeological context

területeken (Órany utca, a Jeles utca és Tarhos utca több szakasza) ígéretes régészeti viszonyok ellenére sem sikerült területhasználatra utaló nyomokat felfedezni. Az utóbbi csoport kapcsán említendő meg, hogy a Felkai Antal 1778. évi térképén jelölt *vestigia rudera Albae Ecclesiae* lokalizálására vonatkozó első, meglehetősen önkényes javaslat az Ürömhegyi út és Jutas utca találkozásától nyugatra elterülő természetes teraszt jelölte ki helyszínként (BERLÁSZ 1958, 604: 3. kép). Fehéregyháza Üröm-hegyi lokalizálása később térképészeti cáfolatot nyert (HRENKÓ 1976, 28–33), az említett terasz ennek ellenére valóban figyelemre érdemes, a Jutas utca páros oldali bekötéseinek árkaiban ugyanis az összefüggő szikla fölött fokozatosan kivastagodó talajréteg indulását lehetett megfigyelni a telkek irányába.

kút Street, Lepence Street, Hajlékos Street, Öregbükki Street, Rámhegy Street, Dobogókő Street, Héthalom Street), similarly to the work sites on Táborkő-hegy.

A number of archaeological sites have been recognized north of Mészáros Street, ranging up to the territory of the former Brick Factory on Csillaghegy (Péter-hegy; Fig. 10). Settlement features from a late Bronze Age – early Iron Age site were excavated in the territory of the brick factory, on the eastern side of Pusztakúti Road (LASSÁNYI–SZILAS 2001, 97–99, 101–102; LASSÁNYI 2009, 171). The remains of a late Copper Age settlement were discovered at 5 Dobogókő Street (SZILAS 2009a, 93–95). The Roman Period is represented by the villa estate at Csillaghegy, partially excavated on 54 Pusztakúti Road (PÉTŐ 1993, 149–

Mindent egybevetve, a rohamos temetőben beépülő hegy jövőbeni érdeklődésükre fokozottan számot tart.

Péterhegy

A Péter-hegyi munkaterületek (Apátkút utca, Lepence utca, Hajlékos utca, Öregbükki utca, Rámhegy utca, Dobogókő utca, Héthalom utca) a tábor-hegyiekhez hasonlóan kis területen koncentráltak.

A Mészki utcától északra, az egykori Csillaghegyi (Péter-hegyi) Téglagyár területéig bezárólag több lelőhely ismert (10. kép). A téglagyár üzemi területén, a Pusztakúti út keleti oldalán késő bronzkori – kora vaskori lelőhely telepobjektumai láttak napvilágot (LASSÁNYI–SZILAS 2001, 97–99, 101–102; LASSÁNYI 2009, 171), a Dobogókő utca 5. szám alatt pedig egy középső rézkori telepmaradvány vált ismertté (SZILAS 2009a, 93–95). A római kort a Pusztakúti út 54. szám alatt részletesen feltárt csillaghegyi villagazdaság képviseli (PETŐ 1993, 149–150; LASSÁNYI 2009, 171). A lelőhelyek sorát északon, a téglagyár rekultiváció alá eső, egykori bányaterületén kisebb sírcsoportok feltárásából ismert 10–12. századi temető zárja (BÓNIS–BURGER 1956, 101; NAGY L. et al. 1959, 257; FEHÉR et al. 1962, 25: no. 108).

A munkaterületek közül végül csak a Héthalom utcai bizonyult érdekesnek, ahol sötétszürke talajréteg formájában előbukkant a régészeti korú járószint. A rétegből mindössze néhány késő bronzkori kerámiatöredék és kisszámú paticsdarabot lehetett gyűjteni, később aztán több, roncsolódott gödör részlete is napvilágot látott. A Pusztakúti úttól keletre azonosított késő bronzkori – kora vaskori telep nyugati irányú kiterjedése így módon a Héthalom utcáig követhetővé vált. A Do-

150; LASSÁNYI 2009, 171). The range of archaeological sites finishes with a 10th–12th century cemetery known through small grave groups excavated in the territory of the former quarry of the brick factory impacted by re-cultivation (BÓNIS–BURGER 1956, 101; NAGY L. et al. 1959, 257; FEHÉR et al. 1962, 25: No. 108).

Among the work sites on Péterhegy, only the one on Héthalom Street proved interesting. Here, an archaeological surface in the form of a dark grey soil was observed. Only some late Bronze Age potsherds and a few pieces of daub could be collected from this layer, although later details of some disturbed pits also came to light. The extent toward the west of the early Copper Age – late Bronze Age site identified to the east of Pusztakúti Road could thus be followed up to the line of Héthalom Street. The soil layer sloped upwards towards Dobogókő Street, corresponding to the originally much steeper terrain as compared to the present-day surface, and finally disappeared (Fig. 11). Mostly only a badly disturbed sedimentary substrate could be observed on Dobogókő Street while no traces were left at all from the easily distinguished levels of the Copper Age site identified at No. 5 Dobogókő Street (SZILAS 2009a, 93). The vicinity of the Roman Period villa was testified to by one, single Samian ware fragment found in the trench dug for the collector on Héthalom Street.

Silty clay stratification in the form of sometimes secondarily deposited (as a result of rock slides?) soil material lacking any archaeological finds could be observed beneath the modern humus on the remainder of the work sites.

bogókó utca felé haladva a talajréteg az eredeti domborzati viszonyoknak megfelelően, azaz a mai felszínhez képest jóval meredekebben emelkedett, végül eltűnt (11. kép). A Dobogókó utcában jobbra csak a csonkított üledékképző szubsztátumot lehetett megfigyelni, az 5. szám alatt azonosított középső rézkori lelőhely jól elkülöníthető szintjeinek (SZILAS 2009a, 93) nyoma sem maradt. A római villa közelségéről mindössze egyetlen, a Héthalom utcai gerincvezeték árkából származó terra sigillata töredék tanúskodott.

A többi munkaterületen a recens humusz alatt kőzetlisztes agyagrétegződés, helyenként másodlagosan (hegycsuszamlás következtében?) deponálódott talajanyag volt érzékelhető régészeti leletek kísérete nélkül.

11. kép: A kultúrszint futása a Héthalom utcában
Fig. 11: The line of the culture bearing layer in Héthalom Street

Békásmegyer-Ófalu

This part of the tender affected the northwestern end of Kóbánya Street running up to the foot of Ezüst-hegy (Ezüst Hill) and a short section of Honvéd Street in the Ófalu part of Békásmegyer (Fig. 12). The closest known archaeological sites are the Roman Period settlement at 5 Rózsadomb Street and an undated cemetery established sometime after the Roman settlement was abandoned. Medieval burials have been identified slightly to the north, around the village church (LÁNG 2007a, 249–251).

Although the work sites in this area were located relatively close to known archaeological sites, only intact clay layers were observed in the trenches.

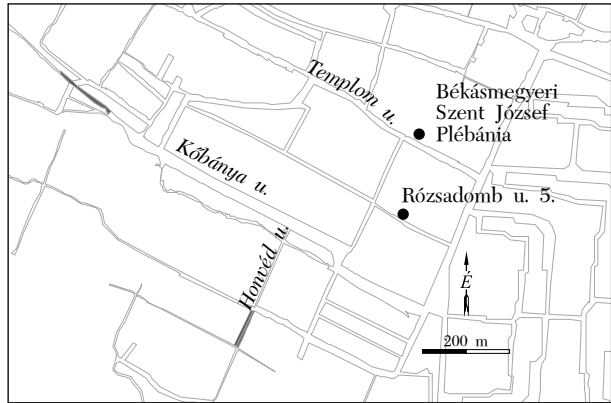
Csillaghegy-Rómaifürdő

Five construction sites were designated west of Main Road 11: the section between 319 and 401 Szentendrei Road (Mátyás király Street – HÉV suburban railway passageway), the southern zone of Petőfi Square, the southeastern end of Szent István Street (Szentendrei Road – Main Road 11), the entire length of Álmos Street as well as the section of Valéria Street between Róza Alley and Botond Street (Fig. 13).

The work sites were bordered on the north by multi-period prehistoric as well as Roman Period archaeological sites (LÁNG 2005c, 228). In spite of this, Valéria Street seemed to be the most promising location from the archaeological point of view, as the Schwanfelder Mill, known from the research on Fehéregyháza but has not yet been localized precisely, operated somewhere in this area. Instead of the ruins of the 11th century church called Fehéregyháza (White Church), the remains of

12. kép: Békásmegyér-Ófalu munkaterületei és régészeti lelőhelyei

Fig. 12: Work sites and archaeological sites in Békásmegyér-Ófalu

Békásmegyér-Ófalu

A résztender Békásmegyér ófalusi részén a Kőbánya utca Ezüst-hegy lábára felfutó északnyugati végét, illetve a Honvéd utca egy rövid szakaszát érintette (12. kép). Legközelebb eső lelőhelyként a Rózsadomb utca 5. szám alatt azonosított római telepet és az annak felhagyását követően létesített, ismeretlen korú temetőt tartja számon a kutatás. Kissé északabbra, a falu temploma körül középkori betemetkezések ismertek (LÁNG 2007a, 249–251).

Bár a szóban forgó munkaterületek viszonylag közel estek az ismert lelőhelyekhez, árkaikban csupán intakt agyagrétegek mutatkoztak.

Csillaghegy-Rómaifürdő

A 11-es főúttól nyugatra öt kivitelezési helyszínt jelöltek ki az alábbiak szerint: Szentendrei út 319–401. (Mátyás király utca–HÉV-átjáró) közötti szakasz, a Petőfi tér déli sávja, a Szent István utca délnyugati vége (Szentendrei út–11-es főút), az Almos utca teljes hossza, illetve a Valéria utca Róza köz – Botond utca közé eső része (13. kép).

A munkaterületeket észak felől többperiódusú óskori, illetve római kori lelőhely

a 12th to 13th century chapel show that the environs of the former mill was used in the Middle Ages, while Roman Period finds collected from a culture bearing layer demonstrate the same thing for Antiquity (RÉSŐ ENSEL 1862, 452; RÓMER 1871, 333–334; GÖMÖRI HAVAS 1890, 13). The provenance of the Roman Period stones with inscriptions donated by Schwanfelder, a citizen of Pest, to the Hungarian National Museum (TitAq 29, TitAq 360) can no longer be traced. They may have been removed from the context of the Roman Period site that was detected in the form of a layer in the area of the mill. However, the find spot may also be the chapel itself. What is more, even the nearby linear feature, possibly a north-east-southwest running roadway, has to be considered as a possible find spot. The latter was observed at 6 Árpád Street, and dated no earlier than the fifteenth century. A mass of Roman Period *spolia* was used to create its foundation (PETŐ 1976, 215–217).

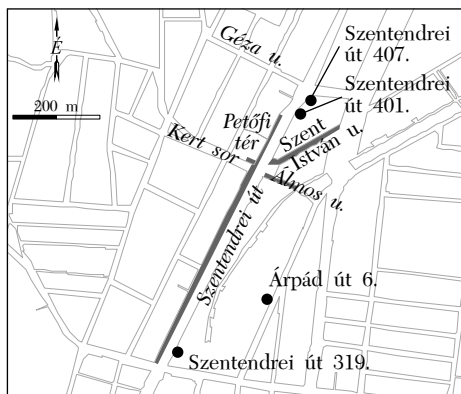
In the end, the trench for the collector pipe on Valéria Street did not allow archaeological observations to be made. Only sections could be observed of even the yellow clay from the badly damaged

határolja (LÁNG 2005c, 228), ennek ellenére régészeti szempontból a Valéria utca tűnt a legígéretesebb helyszínnek, miután a Fehéregyháza-kutatás kapcsán magának nevet szerző, bár egészen pontosan még nem lokalizált Schwanfelder-malom valahol ezen a tájon üzemelt. Az egykori malom területén a 11. századi Fehéregyháza dűledékei helyett egy 12–13. századi kápolna maradványai a középkori, míg kultúrrétegből gyűjtött római kori leletek az ókori területhasználatot bizonyítják (RÉSŐ ENSEL 1862, 452; RÓMER 1871, 333–334; GÖMÖRI HAVAS 1890, 13). A Schwanfelder pesti polgár által a Magyar Nemzeti Múzeumnak adományozott feliratos római kőemlékek (TitAq 29, TitAq 360) provenienciája ma már kinyomozhatatlan. Elképzelhető, hogy a malom területén réteganyag formájában érzékelt római kori lelőhely kontextusából ragadták ki őket, de előkerülési helyük kapcsán maga a kápolna, sőt, a közelben futó, Árpád utca 6. szám alatt megfigyelt, 15. századinál nem korábbi, északkelet-déli nyugati tájolású vonalas létesítmény, alkalmasint úttest is (PETŐ 1976, 215–217) számításba veendő, miután ennek alapozásakor tömegesen használtak fel római kori *spoliumokat*.

A Valéria utcai gerincezeték árka végül nem tett lehetővé régészeti természetű megfigyeléseket, az eredeti rétegsor helyét elfoglaló, jellemzően épülettörmelék és salak váltakozásából álló feltöltés alatt a csonkított üledékképző szubsztrátum sárga agyaga is csak szakaszokban villant elő. Az Árpád utcában megfigyelt, vonalas létesítményként leírt jelenség esetleges északkeleti irányú folytatását is legfeljebb az Álmos utca keleti végében lehetett volna megfogni, a gerincezeték árka azonban nem keresztezte a vélelmezett

sedimentary substrate under the fill consisting mostly of alternating layers of building debris and slag that replaced the original stratigraphic sequence. The possible continuation of the phenomenon observed on Árpád Street and described as a linear feature could have been detected only at the eastern end of Álmos Street. However, the trench for the collector pipe did not cross the line of the hypothesized roadway. Intact clay layers were observed in the trench for the collector pipe on Álmos Street and Szent István Street beneath a thin layer of fill. The various modern phases of the roadway in the section located on Szentendrei Road were followed by a brown clay layer, with yellow clay underneath followed by sand. No trace of occupation could be detected in the territory, in spite of the immediate proximity of the multi-period prehistoric site observed at 407 Szentendrei Road. The high groundwater level represented a continuous problem during the construction work. This circumstance might also explain why there is no trace of any archaeological culture in this area. The serious foundation works established for the linear feature on Árpád Street might also be explained by the local high ground water levels.

The establishment of a sewage system on Ármány Street, Bajtárs Street, Julika Street, Margó Street, and Naplemente Street was included among the aims of the part of the tender for the northeastern corner of Csillaghegy (Csillag Hill, Fig. 14). The work sites in question bordered the early and late Bronze Age cemetery located near Királyok Road (KALICZ-SCHREIBER 1991, 166–196) on the west. Early Avar Period burials and settlement remains were unearthed above the earlier cemetery as well (NAGY M. 1998, 34–35).

13. kép: Csillaghegy nyugati munkaterületei
 Fig. 13: The western work sites in Csillaghegy

úttest nyomvonalát. Az Álmos utcai és a Szent István utcai gerincvezeték árkában intakt agygrétegek jelentek csekély vastagságú feltöltés alatt. A Szentendrei úti szakaszon a különböző modern kori útperiódusokat barna színű agygréteg alatt sárga agyag, majd homok követte. Területhasználatnak semmiféle nyoma nem érződött a Szentendrei út 407. szám alatt megfigyelt, többperiódusú őskori lelőhely közvetlen közelsége ellenére. Az intenzív talajvíz a kivitelezési munkák során folyamatos problémát jelentett, ugyanebben a körülményben lelheti magyarázatát a régészeti kultúrák e terület iránti érdektelensége is. Az Árpád utcai vonalas létesítmény komoly alapozási munkáitai ugyancsak e helyi sajátosságra vezethetők vissza.

Csillaghegy északkeleti sarkában az Ármány, Bajtárs, Julika, Margó és Naplemente utcák csatornázása szerepelt a résztender célkitűzése között (14. kép). A szóban forgó munkaterületek nyugat felől határolták a Királyok útja mellett elterülő kora és késő bronzkori temetőt (KALICZ-SCHREIBER 1991, 166–196),

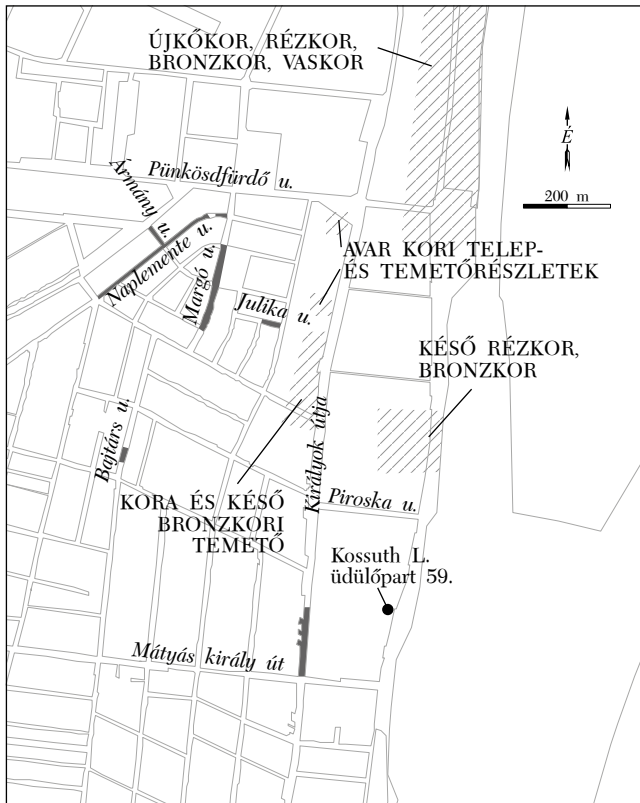
A sparse Roman Period and prehistoric occupation could be detected in the area on the eastern side of Királyok Road. However, contiguous middle Copper Age, late Bronze Age and Celtic sites are located in line in the direction of the Danube (SZILAS 2009b, 170).

It became clear during the construction work that none of the archaeological sites located along Királyok Road extends to the work sites of the BCISD project presented above. Even the soil layer could be observed only in the trench for the collector pipe on Naplemente and Margó Streets.

Proceeding towards the south, trench construction continued in the section of Királyok Road between Igló Street and Mátyás király Road. Neolithic stray pottery finds and the fragment of a Roman Period frieze re-used in the foundation of a modern building had previously been found in nearby Piroska Street (LÁNG 2004b, 179). The latter must have come as a secondary deposit from the small VLC-5 fortlet located on plot No. 59, Kossuth Lajos üdülőpart (Resort Bank; VISY 2003, 57–58).

In spite of the presence of these archaeological sites, the entire section wall consisted of an intact sand layer under the modern humus in the trenches for the collector pipe on Királyok Road and for the connector pipes to the houses. No anthropogenic phenomena could be observed.

At the border of Csillaghegy and Rómaifürdő the BCISD work site comprised Attila Street, Czetz János Street, Czetz János Alley, Csalma Street, and Kalászi Street, accompanied by Roman Period settlement phenomena and former spring heads (LÁNG 2007b, 252–253; LÁNG 2008b, 176–177). The area may possibly be the continuation of the holy district

14. kép: Csatornázással érintett utcák Csillaghegy keleti sávjában
 Fig. 14: Streets affected by sewage construction in the eastern zone of Csillaghegy

amely fölött kora ávar korból származó be-temetkezések és telepmaradványok is fel-színre kerültek (NAGY M. 1998, 34–35). A Királyok útjának keleti oldalán minimá-lis római és őskori területhasználat érzé-kelhető, a Duna irányába továbbhaladva azonban markáns középső rézkori, késő bronzkori és kelta lelőhelyek sorakoznak (SZILAS 2009b, 170).

A kivitelezési munkák során egyértel-művé vált, hogy a Királyok útja mentén húzódó régészeti lelőhelyek egyike sem nyúlik el az ismertetett BKISZ-munkate-rületekig, talajréteg is csak a Naplemente és Margó utcai gerincvezeték árkában je-lentkezett.

Dél felé haladva a Királyok útjának Igló utca és Mátyás király út közé eső szaka-

consisting of cultic and industrial estab-lishments excavated in the environs of the Római Beach (PÓCZY 2003, 144–146; Fig. 15).

Geoworks in the streets affected by the BCISD project was mostly carried out in the fill layer. Consequently, no informa-tion could be collected concerning the northern or eastern continuation of the above mentioned Roman Period sites.

In contrast with the work sites described above, the work site at Emőd Street was not located just in the proximity of the Ro-man Period sites identified by the Római Beach and Szentendrei Road, but right between them. The half meter thick layer of soil on this street was separated by a thinner dark grey layer containing more or-

szán folytatódott a kivitelezés. A közeli Piroska utcából korábban neolitikus szörványkerámia és egy másodlagosan, modern épületalapozáshoz felhasznált római kori fríztöredék került elő (LÁNG 2004b, 179). Utóbbi az ugyancsak közeli, a Kosuth Lajos üdülőpart 59. szám alatti telken fekvő VLC-5 kiserődből (VISY 2003, 57–58) juthatott új rendeltetési helyére.

Mindezek ellenére, a Királyok útján létesített gerincezeték és házi bekötések árkaiban a recens humusz alatt intakt homokréteg töltötte ki a teljes metszetet, antropogén jelenségeket nem lehetett érzékelni.

Csillaghegy és Rómaifürdő határterületén az Attila utca, Czetz János utca, Czetz János köz, Csalma utca és Kalászi utca együttese alkotta a BKISZ-munkaterületet, amelyet délnyugat felől római kori telepjelenségek és hajdani forrásfeltörések kísérik (LÁNG 2007b, 252–253; LÁNG 2008b, 176–177), talán a Római Strandfürdő területén feltárt kultikus és ipari létesítményekből álló szentélykörzet (PÓCZY 2003, 144–146) folytatásaként (15. kép).

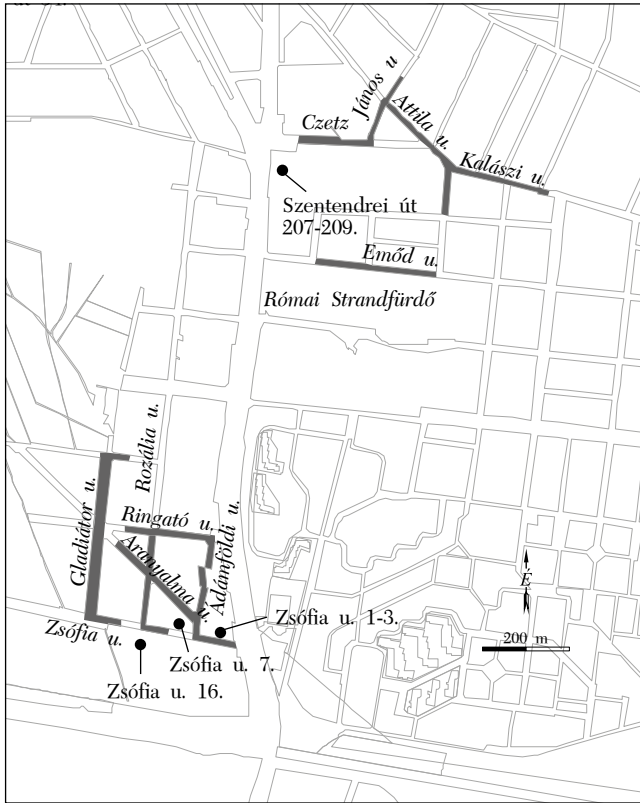
A BKISZ-projekt által érintett utcákban zajló földmunkák jellemzően feltöltésben zajlottak, így az említett római kori lelőhely északi vagy keleti irányú folytatására vonatkozóan nem sikerült információt gyűjteni.

A fentiekkel ellentétben az Emőd utcai munkaterület nem távolabbról övezte a Római Strandfürdő és a Szentendrei út mentén azonosított római kori lelőhelyeket, hanem azok között helyezkedett el. Ebben az utcában a fél méter vastag talajréteget egy vékonyabb, de nagyobb szervesanyag-tartalmú, sötétszürke réteg választotta el a világosszürkére színeződött, homokos üledékképző szubsztrátumtól. A

ganic matter from the sandy sedimentary substrate colored light grey. The soil layer, though it seemed promising, did not contain any archaeological features or finds in the researched zone. Proceeding towards the east, between the plots at 22 and 26 Emőd Street, the substrate was replaced by a travertine concretion suggesting the presence of spring heads nearby. The soil layer also thinned above the convex upper surface of the limestone concretion. East from plot No. 26, the soil layer started to thicken again, and the travertine concretion gradually petered out beneath the level of the trench. Similar geo-pedological phenomena were previously observed on Monostori Road running on the southern side of the Beach (ZSIDI 1998, 91–92). In this area no archaeological period occupation of the territory could be shown either. Nevertheless, it became clear that the stratigraphic context observed and described on the eastern side of the Beach and the Szentendrei Road can be found on Emőd Street as well. Thus, the latter should be considered as the location of a potential archaeological site despite the fact that the observation work concluded with negative results this time.

Mocsáros

The streets with no sewage in Mocsárosdűlő bordered the amphitheater of the Civil Town from the north (Zsófia Street, Ringató Street, Nádszál Street, Aranyalma Street, Ádámföldi Street, Rozália Street, Gladiátor Street). Almost the entire area affected by the development marked a lacuna from the archaeological point of view with only the section between 1 and 16 Zsófia Street covered by some previously acquired information (Fig. 15). Four Roman Period cremation burials without

15. kép: Munkaterületek Rómaifürdő és Csillaghegy határán, valamint a polgárvárosi amfiteátrum északi előterében
 Fig. 15: Work sites on the border of Rómaifürdő and Csillaghegy and in the northern foreground of the Civil Town Amphitheater

talajréteg, bár ígéretesnek tűnt, a kutatott sávban nem tartalmazott se régészeti korú objektumot, se leletet. Kelet felé haladva aztán, az Emőd utca 22. és 26. számok között a szubsztrátum helyét a forrásfeltérések közelségéről árulkodó, édesvízi mészkőkiválás foglalta el, amelynek púposodó háta fölött a talajréteg is elvékonyodott. A 26. számtól keletre a talajréteg újfent vastagodni kezdett, az édesvízi mészkőkiválás pedig fokozatosan visszahúzódott az árok síkja alá. Hasonló geo-pedológiai jelenségek mutatkoztak korábban a Strandfürdő déli oldalán futó Monostori úton is (ZSIDI 1998, 91–92), ahol régészeti korú területhasználatot szintúgy nem lehetett kimutatni. Mindazonáltal, nyilvánvalóvá vált, hogy a Strandfürdő, illetve a Szent-

urns were excavated here, together with some other archaeological phenomena at the Szentendrei Road end of the row of houses along the northern side of Zsófia Street (ZSIDI 1996a, 71–72). Proceeding towards the west, several beam impressions were also observed (LÁNG 2002, 50–53). Traces of a removed wall and one more beam impression were found on the southern side of the street, at No. 16, under the eroded Roman Period surface (ZSIDI 1999a, 143–144). The culture bearing layer proved to be poor in finds throughout the excavations.

All streets located north of the amphitheater until Nádszál Street were turned into work sites during the construction work. What is more, the trench was also

endrei út keleti oldalán megfigyelt és leírt rétegtani viszonyok az Emőd utcában is megtalálhatók, így potenciális lelőhely volta a negatív eredménnyel záruló megfigyelés ellenére sem vitatható el.

Mocsáros

Mocsárosdűlő területének csatornázatlan utcái észak felől határolták a polgárvárosi amfiteátrumot (Zsófia utca, Ringató utca, Nádszál utca, Aranyalma utca, Adámföldi utca, Rozália utca, Gladiátor utca). Régészeti szempontból az érintett terület szinte teljes egészében fehér foltnak számított, csupán a Zsófia utca 1–16. számok közötti szakasról álltak rendelkezésre előzetes információk (15. kép). A Zsófia utcát északról kísérő házsor Szentendrei úti végében egyéb jelenségek mellett négy szórt hamvas rítusú, római kori sír került elő (ZSIDI 1996a, 71–72), nyugat felé haladva pedig több gerendalenyomat rajzolódott ki (LÁNG 2002, 50–53). Az utca déli oldalán, a 16. szám alatt az erodálódott római járószint alatt egy falkiszedés és újabb gerendalenyomat mutatkozott (ZSIDI 1999a, 143–144). A feltárások során a kultúrréteg leletanyagban mindig szegénynek bizonyult.

A kivitelezés során az amfiteátrumtól északra fekvő utcák mindegyike munkaterületté vált a Nádszál utcáig bezárólag, sőt a Ringató utca Adámföldi utcai betorkollásától átfúrtak a HÉV-pálya alatt a Szentendrei út keleti oldalán húzódó Római térre is, ahol rövid árokszakasszal csatlakoztak rá a működő fővezetésekre. A rétegtani helyzet a Rozália utcától keletre megegyezett a korábbi feltárások során megfigyelttel: a kevert újkori feltöltés alatt barna színű talajréteg húzódott a sárga színű, agyagos üledékképző szubsztrátum fölött. A Zsófia utca déli oldalán

extended underneath the HÉV urban railway at the Adámföldi Street intersection of Ringató Street, to Római Square located on the eastern side of Szentendrei Road, where a short trench section connected it with to the main conduit. The stratigraphic context east of Rozália Street corresponded to what had been observed during the previous excavations: a brown soil layer lay under the mixed modern fill and above the yellow clayey sedimentary substrate. Sparsely distributed *tegula* fragments were found in the modern fill of the trenches for the connector pipes to the houses on the southern side of Zsófia Street while rubble stones laid scattered in the soil layer. These stones may be interpreted as the remains from the so-called “gladiators’ barracks”. No archaeological phenomena or finds were found in spite of the fact that the trenches dug for the connector pipes to the houses were generally dug manually.

The stratigraphy changed in the area west of Rozália Street: a marshy environment dominated instead of the stratigraphic sequence characteristic of dryland. A thick, dark grey layer of sludge lay under the mixed modern fill but above the light grey sedimentary substrate. No anthropogenic phenomena could be observed.

Törökködülő-Kaszásdűlő

South of Mocsáros, the plans only included preparation of four short sewer sections and a drain lift (Fig. 16).

The same characteristic stratigraphic sequence was observed at the northern end of Csillaghegyi Road as has already been described several times in the context of the excavations at Törökkő (LÁNG–SZILAS 2003, 112; LÁNG

kialakított házi bekötések árkaiban szórványosan *tegulat*öredékek kerültek elő az újkori feltöltésből, a talajrétegben pedig elszórva törtkövek ültek, amelyek talán az úgynevezett „gladiátor-laktanya” omladékként értelmezhetők. A többi munkahelyen se régészeti jelenségek, se leletek nem mutatkoztak, annak ellenére, hogy a házi bekötések árkait rendszerint kézzel ásták ki.

A Rozália utcától nyugatra megváltozott a terület stratigráfiája, a szárazföldi rétegződés helyett mocsári körülmények uralkodtak: a kevert, újkori feltöltés alatt vastag, sötétszürke színű iszapréteg húzódott a világosszürkére színeződött üledékképző szubsztrátum fölött. Antropogén jelenségek nem mutatkoztak.

Törökködülő-Kaszásdülő

Mocsárostól délre mindössze négy rövid csatornaszakasz és egy szennyvízátemelő elkészítése szerepelt a tervekben (16. kép).

A Csillaghegyi út északi végében a törökkői feltárások kapcsán többször leírt (LÁNG–SZILAS 2003, 112; LÁNG 2004c, 180; KOROM 2005, 215; SZILAS 2005, 219–220; TÉZER 2005, 220; BUDAI-BALOGH–HORVÁTH 2007, 129–131), jellegzetes rétegrend köszönt vissza. Fentről lefelé haladva a sötét szürkésbarna színű, homokos, kőzetlisztes, agyagos talajréteget humusszal kevert dolomittörmelék, majd rétegzett homok követte, amely eredetileg egy pleisztocén kori dolomit hordalékkúpon rakódott le. Törökködülőn a korábbi évek feltárásai során azonosított ősz- és római kori területhasználatnak a gerincevették árkaiban nem volt nyoma, házi bekötések ezen a munkaterületen nem készültek.

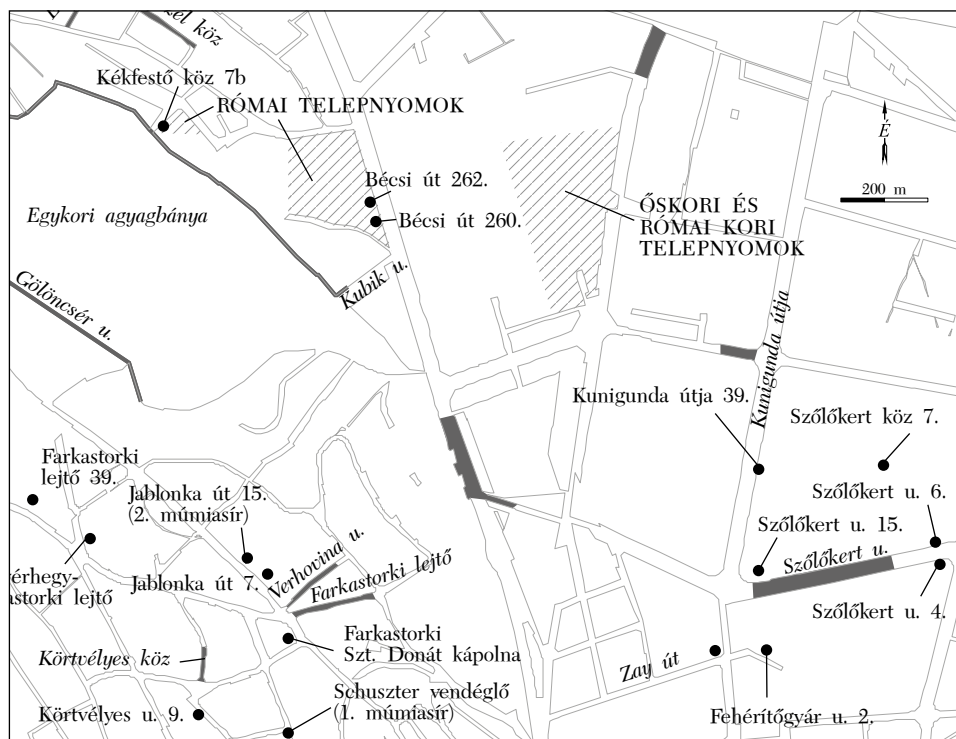
A Bojtár utcai körforgalomtól nyugatra kialakított átemelő gödrében a csonkított üledékképző szubsztrátum fölött csak

2004c, 180; KOROM 2005, 215; SZILAS 2005, 219–220; TÉZER 2005, 220; BUDAI-BALOGH–HORVÁTH 2007, 129–131). Starting from the top level, the dark greyish brown, sandy, clayey soil layer containing powdered rock was followed by a dolomitic rubble mixed with humus and then by layered sand that was originally deposited on a dolomite alluvial cone dating to the Pleistocene. The prehistoric and Roman Period occupation in Törökködülő detected during excavations carried out there in preceding years could not be observed in the trench for the collector and there were no houses to be connected to the sewage system at this work site.

Only secondarily spread soil mixed with waste could be observed above the damaged sedimentary substrate in the pit for the drain lift established west of the roundabout at Bojtár Street. Thus, no archaeological occupations could be studied in this territory.

Natural clay layers were located under the previous levels of the roadway at the section of Bécsi Road between Bojtár Street and Orbán Balázs Street and only modern occupation phenomena could be detected in the area.

A thick modern re-deposition mixed with building debris could be observed under the road foundation at the intersection of Orbán Balázs Street and Bécsi Road, followed at a depth of about 1.6–1.8 meter by a grey and then a brown clay layer extending to the bottom of the trench. No trace of archaeological features or anthropogenic particles could be observed. However, a post and the top of a plank-like wooden object were found at the bottom of the trench, at a depth of -3.5 meter. Both stood vertically, about 1 meter from each other and parallel to Bécsi Road. The

16. kép: Törökködül és Kaszásdűlő munkaterületei az ismert régészeti lelőhelyekkel
 Fig. 16: Work sites in Törökködül and Kaszásdűlő with the known archaeological sites

másodlagosan elterített, szeméttel kevert talajanyag látszott, így a régészeti korú területhasználat ezen a munkaterületen nem volt vizsgálható.

A Bécsei út Bojtár utca és Orbán Balázs utca közötti szakaszán a korábbi útperiódusok alatt természetes agyagrétegek mutatkoztak, területhasználatot azonban csak az újkortól kezdve lehetett kimutatni.

Az Orbán Balázs utca Bécsei úti betorkollásában az útalapozás alatt vastag, épülettörmelékes újkori áthalmazás jelentkezett, amelyet mintegy 1,6–1,8 m mélyen szürke, majd barna színű agyagréteg váltott az árok aljáig. Régészeti korú objektumnak vagy antropogén szemcsének nem volt érzékelhető nyoma, az árok aljában

wood remains just barely protruded from the bottom of the trench. Even this way they still created an obstacle for the construction work and thus had to be lifted out. No inscription or mark could be observed on the surface of the post preserved to a length of 1.5 m. One of its ends was carved to a point with an adze. The two pieces of wood are now awaiting dendrochronological analysis.

The work site at Szőlőkert Street was accompanied to the northeast (6 Szőlőkert Street, 7 Szőlőkert Alley) by settlement features related to the villa complex at Kaszásdűlő-Csikós Street (ZSIDI 1991, 143–152; ZSIDI 1994, 292–295) and a cemetery detail dated to the second half

azonban, 3,5 m mélységben előbukkant egy cölöp és egy kisebb, deszkaszerű famaradvány teteje. Mindkettő függőlegesen állt, egymástól körülbelül 1 m távolságra, a Bécsi úttal párhuzamosan. A famaradványok éppen csak kiemelkedtek az árok aljából, de mivel még így is akadályozták a kivitelezést, sor került kiemelésükre. A 1,5 m hosszúságban megőrződött, hegyesre bárdolt végű cölöp felszínén felirat vagy egyéb jelzés nem mutatkozott. A két maradvány jelenleg dendrokronológiai vizsgálatra vár.

A Szőlőkert utcai munkaterületet északkelet felől (Szőlőkert utca 6., Szőlőkert köz 7.) a Kaszásdűlő–Csikós utcai villakomplexummal (ZSIDI 1991, 143–152; ZSIDI 1994, 292–295) kapcsolatba hozott telepobjektumok és egy 3. század második felére keltezett temetőrészlet (ZSIDI 1996b, 63–68; ZSIDI 1999b, 99–108; ZSIDI 2001, 143; LASSÁNYI 2006, 214–215), a Kunigunda útja felől pedig egy korábbi időszakra datált sírcsoport, illetve római kori útszakasz által fémjelzett lelőhely (LASSÁNYI 2005, 111–113) kísérté (16. kép). A Szőlőkert utca keleti végében kevés rétegyanyag igazolja a nem túl intenzív őskori területhasználatot (LÁNG 2003b, 197), a Huszti út másik oldalán pedig a Benedek Elek utcai római kori temető (KABA 2004, 27: 3. j.; ANDERKÓ–LASSÁNYI 2011, 53–57) terül el egy Kaszás utca 12. szám alatt feltárt, honfoglalás kori szórványbetemetkezéssel (KABA et al. 1984, 478: no. 133). Délnyugat felé, a Zay út és Kunigunda útjának találkozásánál újabb római kori temetőrészlet ismert (KABA et al. 1973, 270–271: nos 60–61). Ugyanakkor ez utóbbi lelőhely és a Szőlőkert utcai csatornázás helyszíne között, a Fehéritőgyár utca 2. szám alatt elterülő „OTTO Logistik” telephely tűzvíz-háló-

of the AD 3rd century (ZSIDI 1996b, 63–68; ZSIDI 1999b, 99–108; ZSIDI 2001, 143; LASSÁNYI 2006, 214–215), and by a site marked by a grave group dated earlier as well as by a section of a Roman Period road (LASSÁNYI 2005, 111–113) on the side of Kunigunda Road (Fig. 16). A small number of finds from a culture bearing layer demonstrates the presence of the not very intense prehistoric occupation of the area by the end of Szőlőkert Street (LÁNG 2003b, 197). The Roman Period cemetery on Benedek Elek Street (KABA 2004, 27: 3. j.; ANDERKÓ–LASSÁNYI 2011, 53–57) along with a single burial from the Hungarian Conquest Period excavated at 12 Kaszás Street (KABA et al. 1984, 478: no. 133) lie the other side of Huszti Road. Another Roman Period cemetery detail has been found further to the southwest by the intersection of Zay Road and Kunigunda Road (KABA et al. 1973, 270–271: No. 60–61). At the same time, no occupation from any archaeological period could be detected during the construction of the system of water for fire-fighting in the premises of „OTTO Logistik” located at 2 Fehéritőgyár Street, between this latter site and the site of the sewage construction on Szőlőkert Street (BHM Archaeological Archives Inv. No. 3144–2010).

The establishment of the sewage system impacted the western section of Szőlőkert Road, relatively far from the Roman Period settlement features in Szőlőkert Alley and from the cemetery on Benedek Elek Street. The geographically closest archaeological phenomena are the section of cemetery and road excavated next to Kunigunda Road. However, as was shown during the test excavation on 15 Szőlőkert Street, the culture bearing layers

zatának kiépítése során nem sikerült régészeti korú területhasználatot kimutatni (BTM RA ltsz.: 3144-2010).

A csatornázás a Szőlőkert utca nyugati szakaszát érintette, viszonylag távol a Szőlőkert köz római kori telepobjektumaitól és a Benedek Elek utcai temetőtől. Földrajzilag legközelebb a Kunigunda útja mellett feltárt temetőrész és úttest húzódik, de ahogy azt a Szőlőkert utca 15. szám alatti próbafeltárás bebizonyította, a lelőhelytől dél felé haladva a kultúrrétegek már korábban megsemmisültek (LÁNG 2003c, 197).

A kivitelezés során végül a rendelkezésre álló információk alapján prognosztizálható eredmény született. A Kunigunda úti kereszteződésnél a gerincvezeték árkának teljes mélységében építési törmelékből álló feltöltés látszott, amely kelet felé haladva fokozatosan elvékonyodott, és a Fehéritőgyár utca 2. szám alatt megfigyelt rétegtani viszonyoknak adta át a helyét: intakt, barna színű agygréteg alatt sárga homok formájában bukkant elő az üledék képző szubsztrátum. Régészeti jelenség, leletanyag nem került elő.

Összegzés

A III. kerületi BKISZ-résztender keretében üzembe helyezett 19016 folyóméter hosszúságú közműárok-rendszer minden szakasza régészeti lelőhelyen vagy régészeti érdekű területen létesült. Az egyéves megfigyelés régészeti hozadéka a Kolta-Lajtorja utcai új lelőhely felfedezése az Üröm-hegyen, ahol a feltételezhető római kori villagazdaság mellett egy valószínűsíthető rézkori horizont objektumai is érzékelhetővé váltak. Ugyancsak rézkori lelőhelyre utalnak a Tarhos és Szőlővész utcában gyűjtött őskori leletek. A Tarhos utcában sor került a hatvanas években felfedezett római kori telep hitelesítésére és

had already been destroyed south of the archaeological site (LÁNG 2003c, 197).

The results produced during the construction work corresponded to the expectations based on the previously available information. Fill composed of building debris appeared from the top to the bottom the trench dug for the collector pipe at the intersection at Kunigunda Road. This debris layer gradually thinned towards the east and was replaced by the stratigraphic sequence observed at 2 Fehéritőgyár Street: an intact brown clay layer, under which the sedimentary substrate was located in the form of yellow sand. No archaeological features or finds were observed.

Summary

All sections of the public utility trench system established within the framework of the BCISD part of the tender in District III were established close to an archaeological site or in an area of archaeological interest. The results of the series of the one-year-long archaeological observations included the discovery of the new archaeological site on Kolta Street and Lajtorja Street on Üröm-hegy where, in addition to the presumed Roman Period villa estate, features of a probable Copper Age horizon could be observed as well. Prehistoric finds collected on Tarhos and Szőlővész Street also indicate the presence of a Copper Age site. The Roman Period settlement discovered in Tarhos Street in the 1960s was authenticated and its extent toward the northwest was identified. The extent of the late Bronze Age settlement located east of Pusztakúti Road could be followed until Héthalom Street.

The list of new results ends here, the observations concluded with negative results at most of the work sites. When evaluating

északnyugati irányú kiterjedésének meghatározására is. A Pusztakúti úttól keletre azonosított késő bronzkori telep nyugati irányú kiterjedését a Héthalom utcáig sikerült követni.

Az elért eredmények felsorolása ezzel a végéhez ért, a munkaterületek túlnyomó többségében a megfigyelés negatív eredménnyel zárult. A végeredmény értékelésekor azonban figyelembe kell venni azt a nem mellékes szempontot, hogy az újonnan kialakított csatornahálózat teljes hosszából a hegyvidék 71%-os aránnyal részesült. Márpedig a gerincevzeték árkat magába fogadó hegyvidéki utcahálózat jellemzően megtelepedésre alkalmatlan domborzati körülmények között alakult ki: a hegygerinc útjait közvetlenül a sziklára alapozták, a róluk leágazó, völgybe futó utcák legtöbbször pedig genezisést tekintve nem egyéb, mint az újkor folyamán betöltött meredek falú, vízmosta mélyedés, természetes árok. Az ezeket összekötő utcákat is részben záporpatak-medrekéből, illetve azok nagyarányú felhasználásával alakították ki a fokozatos betelepülés során. Nem sokkal kedvezőbb a kép a lejtőből kimetszett, teljesen mesterséges utcák esetében sem, ahol az alapozási munkák során rendszerint eltávolították a vékony talajréteget, sőt, sok esetben már az üledékképző szubsztlátum is csak csonkult állapotban volt vizsgálható. Ilyenkor a házi bekötések úttesten kívül eső, illetve telekhatáron belül kialakított kurta szakaszai tárták fel az eredeti rétegrendet, amelyek azonban negatív megfigyelések esetében a csekély mintavételi lehetőség miatt a terület egészére érvényes megállapításokat nem tettek lehetővé. További problémát jelentett a ritka szövésű utcahálózat, amely miatt a régészeti célú szondázás-

the end result, however, one should consider the fact that the hill area covered 71% of the entire length of the newly established sewage system. The street network in the hill area, including the trenches dug for the collector pipes was located on terrain that was characteristically unsuitable for settlement: the roads on the ridge were established on rock, and most of the streets diverging from these roads and running down to the valley below are really nothing more than gullies with steep walls cut by water, natural ditches that were filled during the Modern Period. The streets connecting to these roads were also formed from the beds of streamlets created by heavy rainfalls or utilizing those to a great extent during the gradual modern occupation of the area. The picture is not much more favorable on the entirely man-made streets cut into the slope, where the thin soil layer was generally removed during foundation works. What is more, in many cases, even the sedimentary substrate could only be examined in a damaged form. In such cases, the original stratigraphic sequence was revealed in the short sections of trenches dug outside the roadway and inside the borders of the plots for the connector pipes to the houses. These profiles, in those cases where the observations produced negative results, did not permit generally valid conclusions concerning the entire area to be drawn as they offered restricted possibility for sampling. The sparse street network created a further problem for large continuous territories were not impacted by the establishment of these public utility trenches which could also have been seen as trial trenches for future archaeological excavation.

Work sites opened in the flat areas were located nearby archaeological sites that were characterized by a lower settlement

nak is tekinthető közműárok-ásás alól sokhektárnyi, egy tagban fekvő terület mentesült.

A síkvidéki munkaterületek eleve szerényebb intenzitású lelőhelyek közelében húzódtak, a BKISZ-projekt egyáltalán nem érintette a római kori és középkori kutatások szempontjából sokkal értékeesebb Óbuda, Filatorigát és Aquincum kerületrészeket. Így komolyabb eredményekre előzetesen csak a polgárvárosi amfiteátrum északi előterében és a Szőlőkert utcában lehetett számítani, bár előbbi esetében az eredendően mocsaras környezet, utóbbinál pedig az elmúlt évek negatív eredményei vetítették előre a végeredményt.

Az egyéves megfigyelés a kézzel fogható pozitív és negatív eredmények mellett felhívta a figyelmet néhány potenciális lelőhelyre, elsősorban a hegyoldalokban, amelyek rohamos beépítése fokozott felügyeletet igényelne a jövőben.

Budai Balogh Tibor

Irodalom/References:

ANDERKÓ 2008 • Anderkó K.: Kutatások a Testvérhegy keleti előterében (Investigations in the eastern foreground of Testvérhegy). Aqfüz 14 (2008) 105–118.
ANDERKÓ–LASSÁNYI 2011 • Anderkó, K. – Lassányi G.: Római kori temetőrészlet feltárása Óbuda-Kaszásdűlőn (Excavation of part of a Roman period cemetery at Óbuda-Kaszásdűlő). Aqfüz 16 (2010) 53–57.
BERLÁSZ 1958 • Berlász J.: Vestigia ruderae Albae Ecclesiae. Fehéregyház egy XVIII. századi térképén. BudRég 18 (1958) 601–607.

density. The BCISD project did not impact at all Óbuda, Filatorigát and Aquincum, those parts of the district that are of much more interest from the point of view of Roman Period and medieval research. Thus, significant results could be expected only in the northern foreground of the amphitheater of the Civil Town and in Szőlőkert Street, although the end result was suggested beforehand by the characteristically swampy environment in the first case and by the negative results of the last few years in the latter area.

The one-year-long observation, in addition to the concrete positive and negative results, drew attention to a few potential archaeological sites as well, primarily on the hillsides, where the rapidly intensifying building activity deserve intense future supervision.

Tibor Budai Balogh

BÓNIS–BURGER 1956 • B. Bónis É. – Sz. Burger A.: Leletmentő ásások az 1954. évben. ArchÉrt 83 (1956) 94–103.
BUDAI BALOGH–HORVÁTH 2007 • Budai Balogh, T. – Horváth Z.: Őskori telep és római kori árokrendszer nyomai Törökkőn (Traces of a prehistoric settlement and a Roman period ditch system at Törökkő). Aqfüz 13 (2007) 129–136.
FEHÉR et al. 1962 • Fehér G. et al.: A Közép-Duna-Medence magyar honfoglalás- és kora Árpád-kori sírleletei. Leletkataszter. Régészeti tanulmányok II. Budapest 1962.
GARÁDY 1936 • Garády S.: Ásások az óbudai Lepold-téglagyár mellett (Ausgra-

- bungen in Óbuda [Altofen] Testvérhegyer Ried). *ArchÉrt* 49 (1936) 88–96, 122.
- GÖMÖRI HAVAS 1890 • Gömöri Havas S.: Az ó-budai Fehéregyház. *BudRég* 2 (1890) 3–50.
- HAVAS 2005a • Havas Z.: Budapest, III. ker., Kolostor út (Hrsz.: 16395). *Aqfüz* 11 (2005) 221.
- HAVAS 2005b • Havas Z.: Szondázó jellegű kutatás a Bécsi út 260. számú telken (Test excavations on lot 260 Bécsi Road). *Aqfüz* 11 (2005) 91–95.
- HAVAS 2006a • Havas Z.: III. Remetehegyi út – Folyondár u. – Schmidt-park. *Aqfüz* 12 (2006) 224–225.
- HAVAS 2006b • Havas Z.: Szondázó jellegű és megelőző feltárások az úgynevezett Testvérhegyi villa területén és környezetében (Test excavations and investigations preceding investment work on the territory and in the region of the so-called Testvérhegyi villa). *Aqfüz* 12 (2006) 87–98.
- HAVAS 2007 • Havas Z.: A Testvérhegyi villa területén végzett feltárások újabb eredményei (Recent results of excavations in the area of the Testvérhegy villa). *Aqfüz* 13 (2007) 137–153.
- HAVAS 2009 • Havas Z.: Újabb feltárások a Testvérhegyi villa területén (Recent excavations on the territory of the Testvérhegy villa). *Aqfüz* 15 (2009) 86–91.
- HAVAS 2011 • Havas Z.: Új adalékok a római kori szőlőműveléshez Aquincum környékén (New data on viticulture around Aquincum in the Roman era). *BudRég* 44 (2011) 183–197.
- HAVAS 2012 • Havas Z.: Feltárások és régészeti megfigyelések a Csúcshegy-Harsánylejtőn 2011-ben (Excavations and Archaeological Supervisions at Csúcshegy-Harsánylejtő in 2011). *Aqfüz* 18 (2012) 45–55.
- HAVAS et al. 2006 • Havas Z. et al.: Próbafeltárás a csúcshegyi római villa környezetében (Test excavation in the area of the Roman villa on Csúcshegy). *Aqfüz* 12 (2006) 106–115.
- HAVAS et al. 2007 • Havas et al.: Próbafeltárás a csúcshegyi római villa környezetében II (Test excavation in the region of the Roman villa on Csúcshegy II). *Aqfüz* 13 (2007) 154–179.
- HRENKÓ 1976 • Hrenkó P.: A Fehéregyháza-kutatás és a félreismert Felkis-térkép. *Geodézia és Kartográfia* 28/1 (1976) 25–36.
- KABA 1959 • Kaba M.: Későrómai sírok a Fényes Elek utcában (Late Roman tombs in the Fényes Elek Street). *BudRég* 19 (1959) 157–165.
- KABA et al. 1971 • Kaba M. et al.: A Budapesti Történeti Múzeum leletmentései és ásatásai az 1962–1965. évben (Notbergungen und Plangrabungen des Budapester Historischen Museums in den Jahren 1962–1965). *BudRég* 22 (1971) 383–401.
- KABA et al. 1973 • Kaba M. et al.: A Budapesti Történeti Múzeum leletmentései és ásatásai az 1966–1970. években (Die Rettungsgrabungen und Freilegungen des Historischen Museums der Stadt Budapest in den Jahren 1966–1970). *BudRég* 23 (1973) 257–288.
- KABA et al. 1984 • Kaba M. et al.: A Budapesti Történeti Múzeum leletmentései és ásatásai 1976–1982 között. Műemlékvédelem (Ausgrabungen und Fundbergungen des Budapester Historischen Museums [1976–1982]. *Denkmalpflege*). *BudRég* 25 (1984) 455–502.
- KABA 2004 • Kaba M.: Az aquincumi – Benedek Elek utcai – római kori temető aranyleletei. In: Erdei Gy. – Nagy B. (szerk.): *Változatok a történelemre. Tanulmányok Székely György tiszteletére. Mo-*

- numenta Historica Budapestinensia XIV. Budapest 2004, 27–28.
- KALICZ-SCHREIBER 1991 • Kalicz-Schreiber, R.: Das spätbronzezeitliche Gräberfeld von Budapest (Ungarn). *Præhistorische Zeitschrift* 66/2 (1991) 161–196.
- KIRCHHOF 2006 • Kirchhof A.: Budapest, III. ker., Kiscelli utca 104., Hrsz.: 16217/1. *Aqfüz* 12 (2006) 215–216.
- KOROM 2005 • Korom A.: Budapest, III. ker., Csillaghegyi út (Hrsz.: 19913/6). *Aqfüz* 11 (2005) 215–216.
- KUZSINSZKY 1900 • Kuzsinszky B.: Újabb emlékek az Aquincumi Múzeumban. *BudRég* 7 (1900) 3–66.
- LÁNG 2002 • Láng O.: Gerendaszerkezetű út az aquincumi polgárvárosi amfiteátrumtól északra (A timber structure road north of the amphitheater of Aquincum Civil Town). *Aqfüz* 8 (2002) 49–53.
- LÁNG 2003a • Láng O.: Római kori útrészletek az aquincumi polgárváros municipális territóriumán – az úgynevezett testvérhegyi villa környezete (Roman period road segments in the municipal territory of the Aquincum Civil Town – the environs of the so-called Testvérhegy villa). *Aqfüz* 9 (2003) 95–110.
- LÁNG 2003b • Láng O.: Budapest, III. ker., Szőlőkert utca 4. (Hrsz.: 18900/10) *Aqfüz* 9 (2003) 197.
- LÁNG 2003c • Láng O.: Budapest, III. ker., Szőlőkert utca 15. szám alatt [sic!] (Hrsz.: 18878/22) *Aqfüz* 9 (2003) 197.
- LÁNG 2004a • T. Láng O.: Újabb adatok az úgynevezett Testvérhegyi villa topográfiai helyzetéhez (New data on the topographic position of the so-called Testvérhegy villa). *Aqfüz* 10 (2004) 90–105.
- LÁNG 2004b • T. Láng O.: Budapest, III. ker., Piroska utca 3–5. (Hrsz.: 63573). *Aqfüz* 10 (2004) 179.
- LÁNG 2004c • T. Láng O.: Budapest, III. ker., Csillaghegyi út 22. (Hrsz.: 19910/18–19) *Aqfüz* 10 (2004) 180.
- LÁNG 2005a • T. Láng O.: Budapest, III. ker., Csúcshegy-Harsánylejtő (Hrsz.: 20646). *Aqfüz* 11 (2005) 216–217.
- LÁNG 2005b • T. Láng O.: Budapest, III. ker., Bécsi út 310. (Hrsz.: 20023/13,20023/22). *Aqfüz* 11 (2005) 214–215.
- LÁNG 2005c • T. Láng O.: Budapest, III. ker., Szentendrei út 407. (Hrsz.: 64053). *Aqfüz* 11 (2005) 228.
- LÁNG 2006 • Láng, O. T.: Római kori beépítés nyomai a Csúcshegyi és a Testvérhegyi villák közötti területen (Traces of Roman period building-development in the territory between the Csúcshegyi and Testvérhegyi villas). *Aqfüz* 12 (2006) 99–105.
- LÁNG 2007a • T. Láng O.: Budapest, III. ker., Rózsadomb utca 5., Hrsz.: 64729/1. *Aqfüz* 13 (2007) 249–251.
- LÁNG 2007b • T. Láng O.: Budapest, III. ker. Szentendrei út 207–209., Hrsz.: 23038/3. *Aqfüz* 13 (2007) 251–253.
- LÁNG 2008a • T. Láng O.: Középkori településnyomok és római kori épületmaradványok a Csúcshegy-Harsánylejtő területén (Medieval settlement traces and Roman period building remains in the area of Csúcshegy-Harsánylejtő). *Aqfüz* 14 (2008) 133–140.
- LÁNG 2008b • T. Láng O.: Budapest, III. ker., Anikó-Czetz J.-Petúr-Csalma utcák által határolt terület, Hrsz.: 23038/1, 23038/2. *Aqfüz* 14 (2008) 176–178.
- LÁNG 2009 • Láng O.: Késő római épületegyüttes a Harsánylejtő területén (Late Roman building complex on the territory of Harsánylejtő). *Aqfüz* 15 (2009) 75–85.
- LÁNG–SZILAS 2003 • T. Láng O. – Szilas, G.: Római kori maradványok és késő

- bronzkori településnyomok Kaszásdűlőn. (Budapest, III. ker., Bojtár utca 34., Hrsz.: 19899/5) Aqfüz 9 (2003) 111–114.
- LASSÁNYI 2005 • Lassányi G.: A helyi lakosság temetőjének részlete Aquincum polgárváros területén (Native burials on the territory of Aquincum). *BudRég* 39 (2005) 111–123.
- LASSÁNYI 2006 • Lassányi G.: Budapest, III. ker. Szőlőkert utca 4. (Hrsz.: 18900/9) Aqfüz 12 (2006) 214–215.
- LASSÁNYI 2009 • Lassányi G.: Budapest III. ker. Pusztakúti út 54. (Hrsz.: 22901). Aqfüz 15 (2009) 171.
- LASSÁNYI 2012 • Lassányi G.: Római kori kőépület feltárása a Testvérhegy oldalában (Research on a Roman stone building on the slopes of Testvérhegy). Aqfüz 18 (2012) 56–62.
- LASSÁNYI-SZILAS 2001 • Lassányi G.–Szilas, G.: Szondázó jellegű feltárások a Budapest III. ker. Pusztakúti út mentén (Test excavations along Budapest III, Pusztakúti Road). Aqfüz 7 (2001) 96–102.
- NAGY L. 1935 • Nagy L.: Aquincumi múmia-temetkezések (Mumienbegräbnisse in Aquincum). *DissPann* I.4. Budapest 1935.
- NAGY L. 1937 • Nagy L.: Az Aquincumi Múzeum kutatásai és gyarapodása az 1923–1935 években. *BudRég* 12 (1937) 261–275.
- NAGY L. 1942 • Nagy L.: Aquincum és a késő római védőrendszer. In: Szendy K. (szerk.): Budapest története I.2, Budapest 1942, 747–764.
- NAGY L. 1945 • Nagy L.: A budai hegyvidék újabb szórványos sírleletei. *BudRég* 14 (1945) 535–560.
- NAGY L. et al. 1959 • Nagy L. et al.: A Budapesti Történeti Múzeum leletmentései és ásatásai az 1958. évben. *BudRég* 19 (1959) 243–272.
- NAGY M. 1998 • Nagy, M.: Avarzeitliche Gräberfelder im Stadtgebiet von Budapest I. *Monumenta Avarorum Archaeologica* 2. Budapest 1998.
- NAGY T. 1943 • Nagy T.: A Fővárosi Régészeti és Ásatási Intézet jelentése az 1938–1942. évek között végzett kutatásairól (Bericht des Archäologischen Institutes von Budapest über die Forschungen der Jahre 1938–1942). *BudRég* 13 (1943) 359–399, 537–558.
- NAGY T. 1962 • Nagy T.: Buda régészeti emlékei. In: Horler M. et al.: Budapest Műemlékei II. (Magyarország Műemléki Topográfiája VI.). Budapest 1962, 13–116.
- PETŐ 1976 • Pető M.: Római kori sírépítmény és szentély darabjai Csillaghegyen (Fragments of a Roman funerary monument and shrine at Csillaghegy). *BudRég* 24 (1976) 215–221.
- PETŐ 1993 • Pető, M.: Reste einer römischen Villa am Csillaghegy. *BudRég* 30 (1993) 149–158.
- PÓCZY 1964 • Sz. Póczy K.: Újabb aquincumi múmiasír (Ein neues Mumiengrab in Aquincum). *ArchÉrt* (1964) 176–191.
- PÓCZY 2003 • Póczy, K. Sz.: Wasser- und Entsorgung, Gebäude des Stadtzentrums. In: Zsidi P. (szerk.): *Forschungen in Aquincum 1969–2002. Aquincum Nostrum II.2.* Budapest 2003, 144–149.
- RÉSŐ ENSEL 1862 • Réső Ensel S.: Árpád sírja. *Vasármapi Újság* 9/38 (1862) 451–452.
- RÓMER 1869 • Rómer F.: Kivonat a m. tudom. Akadémia archaeologiai bizottsága 1868-diki november 2-án tartott IX-dik rendes ülésének jegyzőkönyvéből. *ArchÉrt* 1 (1869) 34–37.
- RÓMER 1871 • Rómer F.: Egyveleg. *ArchÉrt* 5 (1871) 332–336.
- SZILAS 2005 • Szilas G.: Budapest, III. ker., Kisbojtár utca 17. (Hrsz.: 19900/14) Aqfüz 11 (2005) 219–220.

- SZILAS 2009a • Szilas G.: Többrétegű őskori régészeti lelőhely az óbudai Péter-hegy oldalában (Multi-layered archaeological site on the slopes of Péter-hegy in Óbuda). *Aqfüz* 15 (2009) 92–96.
- SZILAS 2009b • Szilas G.: Budapest, III. ker. Királyok útja 195–197., Hrsz.: 63588.; Királyok útja 199–203., Hrsz.: 63589. *Aqfüz* 15 (2009) 169–170.
- SZILAS–VIRÁG 2008 • Szilas G. – M. Virág, Zs.: Próbafeltárás a csúcshegyi római villa környezetében III (Test excavations in the region of the Roman villa on Csúcshegy III). *Aqfüz* 14 (2008) 119–132.
- TÉZER 2005 • Tézer Z.: Budapest, III. ker., Kiscsillag utca (Hrsz.: 19910/36). *Aqfüz* 11 (2005) 220–221.
- TitAq • Kovács P. – Szabó Á. (szerk.): *Tituli Aquincenses I*. Budapest 2009.
- TOPÁL 1991 • Topál J.: III. Körtvélyesi [sic!] u. 9. sz. *RégFüz* I.42 (1991) 32: 64/7.
- TÓTH 2011 • Tóth A.: Budapest III. ker., Csúcshegy–Harsánylejtő, Hrsz.: 20655/10–11, 67–69, 72, 74, 91–92, 94–96. *Aqfüz* 17 (2011) 153–155.
- VARGA 2012 • Varga G.: A Szentendrei-sziget római kori erődítetttségéről. Adatközlés. (Fortifications of the Szentendrei-sziget in the Roman age). *ArchÉrt* 137 (2012) 145–174.
- VISY 2003 • Visy, Zs.: *The Ripa Pannonica in Hungary*. Budapest 2003
- ZSIDI 1991 • Zsidi P.: Újabb villa az aquincumi municipium területén (Neuere Villa am Territorium des municipiums von Aquincum). *BudRég* 27 (1991) 143–179.
- ZSIDI 1994 • Zsidi, P.: Die römische Villa von Kaszás-dűlő – Csikós utca und die Frage der Villen im Territorium des Municipiums von Aquincum (am Gebiet der heutigen Stadt Budapest). *Balácai Közlemények* 3 (1994) 292–311.
- ZSIDI 1996a • Zsidi P.: Hamvasztásos sírok az aquincumi polgárvárosi amfiteátrumtól északra (Cremation graves north of the Aquincum Civil town). *Aqfüz* 2 (1996) 69–72.
- ZSIDI 1996b • Zsidi P.: Római kori beépítettség kutatása az aquincumi polgárváros és a katonaváros közötti szakaszon (Studies of Roman period settlement density between the Civil and Military Towns in Aquincum). *Aqfüz* 2 (1996) 63–68.
- ZSIDI 1997 • Zsidi P.: Az aquincumi municipium területén végzett kutatások (Investigations in the territory of the Aquincum municipium). *Aqfüz* 3 (1997) 58–65.
- ZSIDI 1998 • Zsidi P.: Bp., III. ker. Római úti lakótelep (Bp., District III, Római Road housing estate). *Aqfüz* 4 (1998) 91–92.
- ZSIDI 1999a • Zsidi P.: Bp., III. ker. Zsófia utca 16. (Bp., District III, 16 Zsófia Street). *Aqfüz* 5 (1999) 143–145.
- ZSIDI 1999b • Zsidi P.: Római kori vilagazdaság részlete az aquincumi katonaváros és polgárváros között (Details of a Roman Period villa farm between the Military and Civil Towns in Aquincum). *Aqfüz* 5 (1999) 99–108.
- ZSIDI 2001 • Zsidi P.: Budapest, III. ker., Szőlőkert köz 7., Hrsz.: 18878/1 (Budapest III, 7 Szőlőkert Lane, Lot reg. no.: 18878/1). *Aqfüz* 7 (2001) 143.